

Nalazi sopotske kulture s lokaliteta Kolodvar

Marić, Antonija

Master's thesis / Diplomski rad

2022

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zadar / Sveučilište u Zadru**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:162:390422>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-08-08**



Sveučilište u Zadru
Universitas Studiorum
Jadertina | 1396 | 2002 |

Repository / Repozitorij:

[University of Zadar Institutional Repository](#)



Sveučilište u Zadru

Odjel za arheologiju

Diplomski sveučilišni studij arheologije (jednopedmetni)

The seal of the University of Zadar is a circular emblem. It features a central illustration of a domed building, likely the main university building, with a dome and several windows. The building is set within a circular frame. The text "SVEUČILIŠTE" is written along the top inner edge of the circle, and "U ZADRU" is written along the right inner edge. At the bottom, the Latin phrase "UNIVERSITAS STUDIORUM JADERTINA" is written in a smaller font. The year "1391" is on the left and "2022" is on the right, marking the university's anniversary.

Antonija Marić

Nalazi sopotske kulture s lokaliteta Kolođvar
Finds of the Sopot culture from the Kolođvar site

Diplomski rad

Zadar, 2022.

Sveučilište u Zadru
Odjel za arheologiju
Diplomski sveučilišni studij arheologije (jednopedmetni)

Nalazi sopotske kulture s lokaliteta Kolođvar
Finds of the Sopot culture from the Kolođvar site

Diplomski rad

Student/ica:
Antonija Marić

Mentor/ica:
izv. prof. dr. sc. Dario Vujević

Zadar, 2022.



Izjava o akademskoj čestitosti

Ja, **Antonija Marić**, ovime izjavljujem da je moj **diplomski** rad pod naslovom *Nalazi sopotske kulture s lokaliteta Kolođvar (Finds of the Sopot culture from the Kolođvar site)* rezultat mojega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na izvore i radove navedene u bilješkama i popisu literature. Ni jedan dio mojega rada nije napisan na nedopušten način, odnosno nije prepisan iz necitiranih radova i ne krši bilo čija autorska prava.

Izjavljujem da ni jedan dio ovoga rada nije iskorišten u kojem drugom radu pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj, obrazovnoj ili inoj ustanovi.

Sadržaj mojega rada u potpunosti odgovara sadržaju obranjenoga i nakon obrane uređenoga rada.

Zadar, 16. ožujka 2022.

*Ovaj rad posvećujem svojoj obitelji kojima ovim putem zahvaljujem na potpori
tijekom čitavog školovanja*

Sadržaj

1. UVOD	1
2. GEOGRAFSKE OSOBINE KOLOĐVARSKOG PROSTORA	2
2.1. Općenito o klimatskim i drugim važnostima spomenutog područja	2
2.2. Porječje Vuke i močvare Palače	2
3. SOPOTSKA KULTURA NA TLU ISTOČNE SLAVONIJE	5
4. KOLOĐVAR	17
4.1. Općenito o lokalitetu	17
4.2. Povijest istraživanja	19
5. METODOLOGIJA ARHEOLOŠKIH ISTRAŽIVANJA	22
5.1. Sonda A	23
6. KERAMIKA	33
6.1. Gruba keramika	33
6.2. Fina keramika	37
7. NALAZI OD KAMENA	41
8. ZAKLJUČAK	46
SAŽETAK	48
SUMMARY	49
POPIS LITERATURE	50

1. UVOD

Sopotska kultura nastala je na temeljima kasne starčevačke kulture, ali i pod snažnim utjecajem vinčanske kulture.¹ Naziv je dobila prema istoimenom nalazištu kod Vinkovaca, a datira iz razdoblja između 5300. i 4400. godine prije Krista. Na nalazištima sopotske kulture pronađen je iznimno velik broj nalaza, a oni od opsidijana i spondilusa pokazatelj su intenzivne trgovačke razmjene s dalekim krajevima.

Tema rada obuhvaća upravo kulturni materijal s lokaliteta Kolođvar koji se nalazi nedaleko od Osijeka. Riječ je o višeslojnom tipu naselja na kojem najraniji tragovi naseljavanja potječu iz razdoblja neolitika, a život na tom prostoru nastavio se sve do razdoblja srednjega vijeka. Novija istraživanja su vođena pod vodstvom Hrvatskog restauratorskog zavoda i vršena su u nekoliko navrata.² S obzirom na to kako je prilikom spomenutih istraživanja istraženo više sonde, važno je naglasiti kako će biti obrađen materijal iz sonde A koja se nalazi neposredno u blizini srednjovjekovne kule. Uz to bit će prikazano i nekoliko slučajnih, zanimljivih nalaza koji su pronađeni na polju nedaleko od same utvrde.

Analiza materijalne kulture popraćena je općim podacima o geografskim osobinama kolođvarskog prostora te problemom plovnosti Vuke i velikih močvara. U radu će biti obrađena i sama sopotska kultura te njezine najvažnije značajke kao što su: rasprostiranje, naselja i ono najvažnije – ono što definira svaku kulturu, a to je njezina materijalna kultura (keramika, plastika, predmeti posebne namjene, litika, koštani predmeti, nakit). Nakon toga slijedi dio o osnovnim značajkama i specifičnostima samoga lokaliteta. Ostatak rada odnosit će se isključivo na spomenuta istraživanja i materijalnu kulturu odabrane sonde i slučajnih nalaza, što će biti potkrijepljeno velikim brojem fotografija i detaljnih opisa.

¹ J. BALEN, L. ČATAJ, 2014, 60.

² Ovim putem zahvaljujem djelatnicima Hrvatskog restauratorskog zavoda iz Juršića i Osijeka, a posebno Tihomiru Percanu – dragom prijatelju i mentoru koji nas je prerano napustio, na ustupljenim materijalima i prenesenim znanjima.

2. GEOGRAFSKE OSOBINE KOLOĐVARSKOG PROSTORA

2.1. Općenito o klimatskim i drugim važnostima spomenutog područja

S obzirom na pogodne klimatske i vodene prilike, kao i bonitetnu vrijednost tla te primarno šumsko-stepskog vegetacijskog prostora, područje istočne Slavonije oduvijek je bilo izrazito pogodno za naseljavanje, ali i za razvoj naselja te poljodjelsko iskorištavanje.³ Imajući to na umu, ne treba nas čuditi duga i kontinuirana naseljenost ovih prostora sve od vremena prapovijesti. Ne treba zaboraviti ni na prometno geografski značaj s obzirom na dvije velike rijeke – Dunav i Dravu – koje su oduvijek najpovoljnije prometne veze s ostatkom Europe (Jugoistočnom Europom i Bliskim istokom).⁴

Čitav kolođvarski kraj, kao i velik dio ovog dijela Slavonije, u prošlosti je bio jedna velika močvara pa se tako tijekom 60-ih godina 19. stoljeća počinje ulagati u velike hidrografske i hidromelioracijske radove. Potreba za tim bila je vidljiva i ranije, ponajprije zbog uvjeta života na tom području. Upravo zbog močvarnog tla i učestalih poplava nije bilo moguće usmjeriti se na ratarske djelatnosti. Preobrazba okoliša, stvaranje pogodnijeg i plodnijeg tla bit će rezultat ljudskih djelovanja i to kroz dugogodišnja hidrotehnička reguliranja rijeka (Drave, Vuke, Vučice, Karašice i sl.) te isušivanja prostranih močvarnih područja, posebno prostor Palače i Kolođvarske bare na području Vuke.⁵

2.2. Porječje Vuke i močvare Palače

Vuka je najveći slavonski vodotok, ali i jedan od najdužih pritoka Dunava. Samo porječje Vuke smješteno je u jugozapadnom dijelu Panonske nizine.⁶ Tijekom razdoblja topljenja snijega Vuka i njezini pritoci nisu mogli primiti svu vodu pa se velik dio razlijevao na područje Palače stvarajući podvodno šumsko-močvarno područje.⁷ Važno je napomenuti kako močvara Palača i Kolođvarska bara nisu ovisile samo o vodostaju Vuke i njezinih pritoka, nego i o velikim količinama vode Dunava i Drave.⁸ Samo porječje Vuke kroz povijest karakterizirala su

³ I. MAŽURAN, 1994, 12. – 13.

⁴ I. MAŽURAN, 1994, 13.

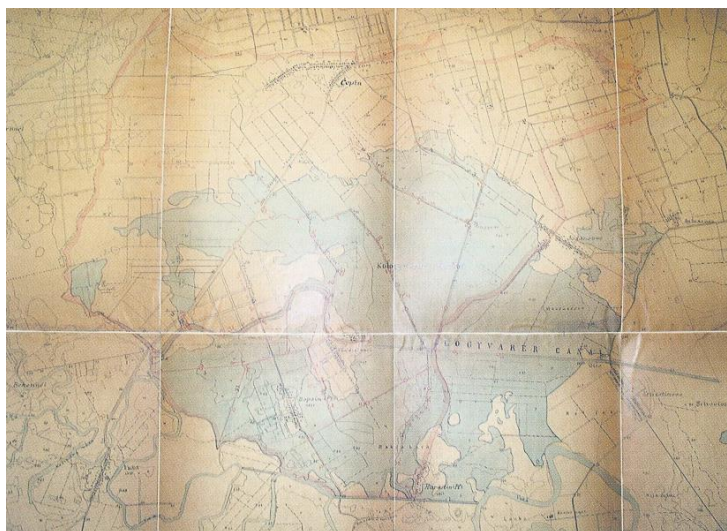
⁵ Z. ŽIVAKOVIĆ – KERŽE, 2004, 83.

⁶ B. NADILO, 2012, 833.

⁷ Z. ŽIVAKOVIĆ – KERŽE, 2004, 83.

⁸ B. NADILO, 2012, 834.

vlažna tla na kojima se voda zadržavala tijekom gotovo cijele godine, što bi onemogućilo obradu tla i drugih privrednih aktivnosti. Tijekom godina voda koja se slijevala u porječje Vuke stvarala je reljef posebnog izgleda: depresije, močvare, bare, uzvišenja, utegnuća i slično. Među poplavnim područjima isticala se močvara Bara, koja je okruživala i Kolođvar. Ta močvara protezala se od Čepina do Bobote, a riječ je o dužini od oko 24 kilometra (Sl. 1).⁹ O veličini močvare možda nam najbolje govori podatak kako se isušivanjem plavnog područja dobilo 100 000 jutara obradivog zemljišta.¹⁰



Slika 1. Prikaz poplavljenog čepinskog područja (Preuzeto iz: Z. ŽIVAKOVIĆ - KERŽE, 2004, 84.)

Močvara je sadržavala različite biljne i životinjske zajednice koje su pogodovale stvaranju šarolikog životinjskog svijeta.¹¹ S obzirom na veliku količinu vlage, kao i danas, javljala su se legla komaraca i drugih insekata koji su širili bolesti. Tako su se npr. upravo zbog vlage na biljkama razmnožavali nametnici i bakterije koje su ugrožavale stoku, ali i ljude, a sama visina vode nanosila je štete gospodarstvu – ponajprije ratarstvu i stočarstvu kao primarnim djelatnostima toga kraja. Prema svemu iznesenom, vidimo kako su se hidromelioracijski i hidroregulacijski radovi nametnuli kao nužni, ponajprije kako bi se povećali žetveni prinosi.¹² Ovim je radovima u potpunosti promijenjen reljef šireg osječčkog kraja, ali su i znatno poboljšani zdravstveni uvjeti kao i gospodarstvene djelatnosti. Nekadašnja močvara zamijenjena je plodnim poljima i oranicama (Sl. 2).¹³

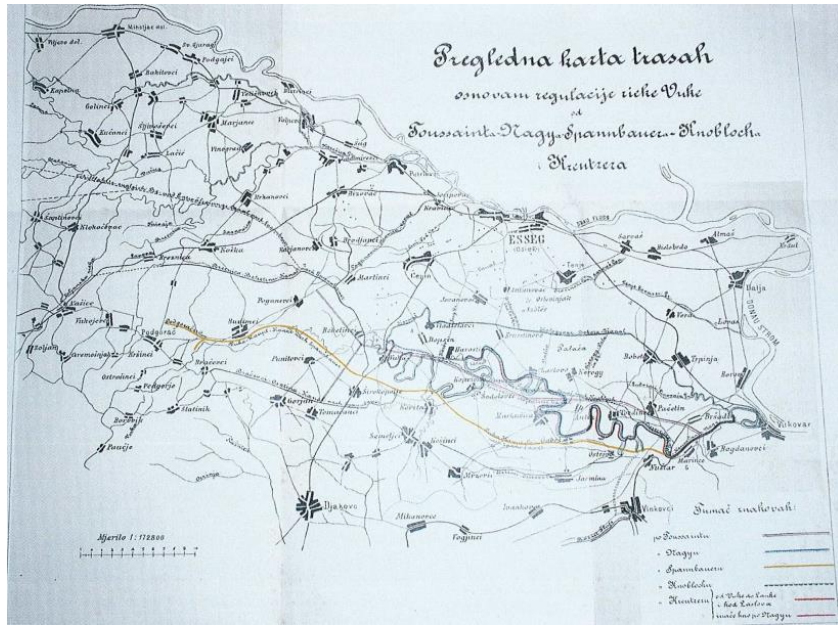
⁹ Z. ŽIVAKOVIĆ – KERŽE, 2004, 84.

¹⁰ Z. ŽIVAKOVIĆ – KERŽE, 2004, 86.

¹¹ Z. ŽIVAKOVIĆ – KERŽE, 2004, 84.

¹² Z. ŽIVAKOVIĆ – KERŽE, 2004, 85.

¹³ Z. ŽIVAKOVIĆ – KERŽE, 2004, 89.



Slika 2. Prikaz generalnog projekta i izmjene okoliša (Preuzeto iz: Z. ŽIVAKOVIĆ - KERŽE, 2004, 88.)

3. SPOPOTSKA KULTURA NA TLU ISTOČNE SLAVONIJE

Sopotska kultura nastala je na tlu istočne Slavonije iz starčevačkog supstrata, ali i pod utjecajem vinčanske kulture koja s jugoistoka donosi elemente balkansko-anadolskog kompleksa crnoglačane keramike.¹⁴ S obzirom na navedene kulturne utjecaje, sopotsku kulturu možemo uvrstiti u kulturni krug srednjeg i kasnog neolitika Jugoistočne Europe, ali i u kompleks lendljskih kultura srednjeg Podunavlja (Sl. 3).¹⁵



Slika 3. Prikaz sopotskog nalazišta Osijek-Filipovica (preuzeto iz: J. BALEN, L. ČATAJ, 2014, 65.)

Naziv sopotska kultura dobila je prema istoimenom nalazištu koje se nalazi nedaleko od Vinkovaca.¹⁶ Sopot prvi put spominje 1902. godine Josip Brunšmid, a prva iskopavanja lokaliteta obavljena su 1967. godine pod vodstvom Stojana Dimitrijevića (Sl. 4).¹⁷ On je ujedno objavio i prvu monografiju o sopotskoj kulturi 1968. godine, a definirao ju je kao neolitičku pojavu i spojnicu između sjevernog Balkana i Srednje Europe.¹⁸ Ipak prvo sustavno istraženo nalazište ove kulture jest Hermanov vinograd u Osijeku. Riječ je o nalazištu tipa tel istraženom 1897. godine. Upravo s istraživanjem tog lokaliteta započinju organizirana istraživanja prapovijesnih lokaliteta na tlu Sjeverne Hrvatske.¹⁹

¹⁴I. MAŽURAN 1994, 18.

¹⁵I. MAŽURAN 1994, 18.

¹⁶I. MAŽURAN, 1994, 18.

¹⁷P. ŽIVIČNJAK, 2017, 16.

¹⁸S. DIMITRIJEVIĆ, 1968, 90.

¹⁹S. DIMITRIJEVIĆ, 1979, 263.



Slika 4. Prikaz rekonstrukcije sopotskih kuća na eponimnom lokalitetu (Preuzeto iz: P. ŽIVIČNJAK, 2017, 17.)

Sopotsku kulturu prvi je izdvojio Vladimir Miložić 1949. godine.²⁰ Kronološku i regionalnu podjelu sopotske kulture izradio je S. Dimitrijević²¹, a dodatno je razrađena od strane Z. Markovića.²² Kada govorimo o stupnjevanju sopotske kulture, imajući u vidu različite izraze materijalne kulture, a gledajući u prvome redu keramiku, ona je podijeljena na četiri stupnja: RANI (1A i 1B), SREDNJI (2), KASNI (3), dok u najnovije vrijeme imamo i četvrti stupanj koji bi već imao značajke ranog eneolitika.²³

U novije vrijeme Z. Marković predlaže nešto drugačiju periodizaciju i kronologiju gdje stavlja Ražište tip sopotske kulture na sam početak te ga izjednačava s Vinčom A.²⁴ Ipak, za potrebe rada rabljena je periodizacija S. Dimitrijevića te će prema njoj i biti obrađeni nalazi s lokaliteta s obzirom na to kako je materijal u nastavku, gledajući na vrste posuđa kao i tipologiju ukrasa, moguće pripisati određenim razvojnim stupnjevima koje je S. Dimitrijević opisao. Periodizacija Z. Markovića nešto je kompleksnija te sadrži više podtipova sopotske kulture koji prilikom istraživanja lokaliteta nisu zabilježeni niti su karakteristični za taj prostor.

Sopotska kultura prvotno se rasprostirala na prostoru međuriječja od istočne granice Hrvatske pa dalje prema zapadu.²⁵ Ta granica pomicala se u različitim razvojnim stupnjevima sopotske kulture. Trenutačno najzapadnije nalazište nalazi se u kalničko-medvedničkom

²⁰ S. DIMITRIJEVIĆ, 1979, 263.

²¹ S. DIMITRIJEVIĆ, 1968, 90.

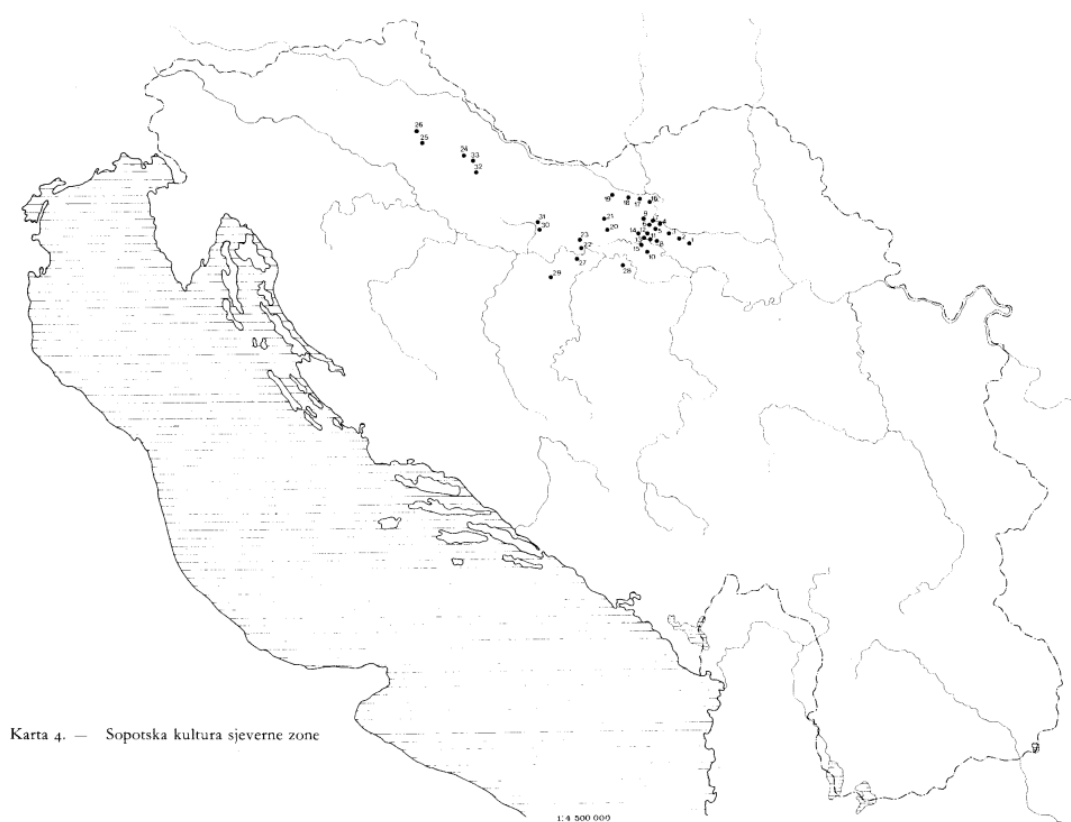
²² R. ŠOŠIĆ KLINDŽIĆ, H. KALAFATIĆ, T. HRŠAK, 2019, 65.

²³ I. MAŽURAN, 1994, 18.

²⁴ Z. MARKOVIĆ, 2012, 57.

²⁵ I. MAŽURAN, 1994, 17.

gorju.²⁶ Što se tiče širenja prema jugu, ova kultura obuhvatila je i dio bosanskog Posavlja – zapadno od Brčkog do Vrbasa. Na sjeveru pak sopotska kultura širila se duž Dunava, odnosno u podunavski dio Transdanubije u Mađarskoj (Sl. 5).²⁷



Slika 5. Prikaz rasprostranjenosti sopotske kulture (Preuzeto iz: S. DIMITRIJEVIĆ, 1979, 269.)

Odabir položaja za sopotska naselja uvelike je ovisio o blizini vode te pogodnosti krajolika za uzgajanje stoke te razne poljoprivredne aktivnosti. Isto tako bitna je bila i blizina izvorima sirovina kao što su glina, kamen ili pak kvalitetno drvo. U ranoj fazi sopotska naselja smještena su na prirodnim uzvišenjima uz obale rijeka ili potoka, a u srednjoj fazi postaju popularna i naselja u močvarnim i poplavljenim područjima, što je slučaj i s Kolodvarom. Također, naselja su često dugotrajna pa poprimaju odlike telova.²⁸ Najveći broj telova grupiran je oko rijeka, a oni su uglavnom elipsoidnog oblika i dužine više od 100 metara. Takvi telovi okruženi su opkopom, zemljanim bedemom i palisadama. Kao zaštita često im služe i močvarna područja te postojeći vodeni tokovi.²⁹

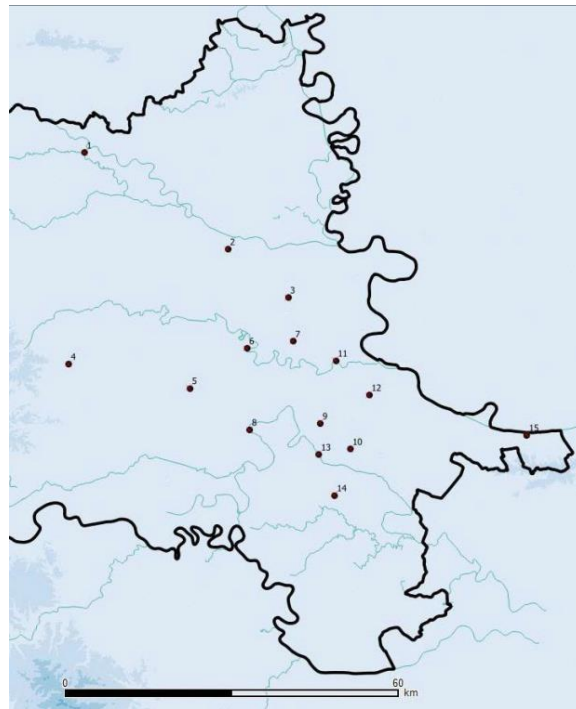
²⁶ S. DIMITRIJEVIĆ, 1979, 267.

²⁷ I. MAŽURAN, 1994, 18.

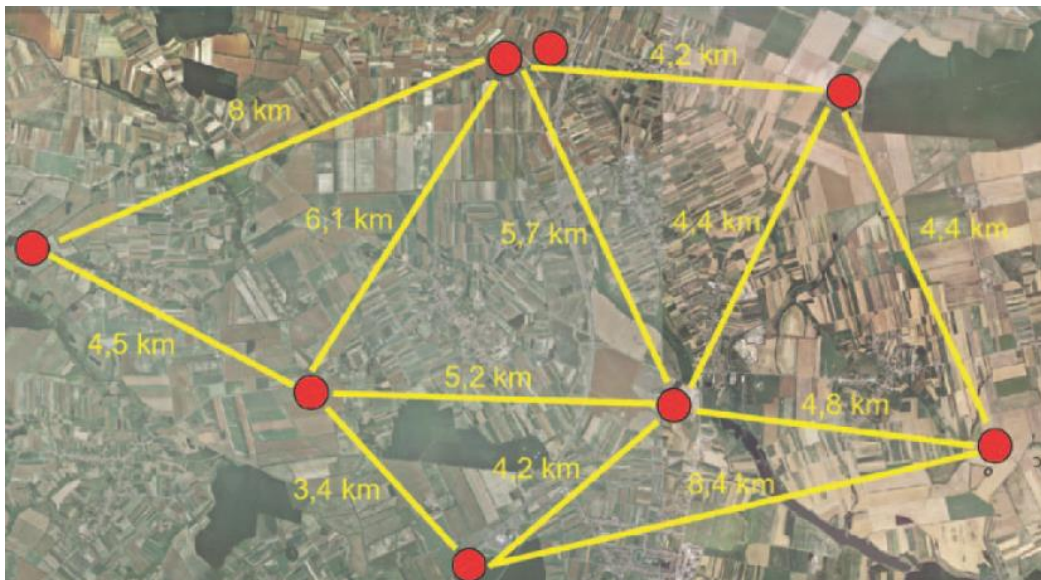
²⁸ J. BALEN, L. ČATAJ, 2014, 64.

²⁹ J. BALEN, L. ČATAJ, 2014, 65.

Neolitička naselja okružena opkopom rasprostiru se diljem Europe, pa tako i na prostoru Istočne Hrvatske. Na prostoru Istočne Hrvatske potvrđena su postojanja do sada nezabilježenog načina formiranja i organizacije takvih naselja – riječ je o tzv. naseljima u parovima (Sl. 6, 7).³⁰



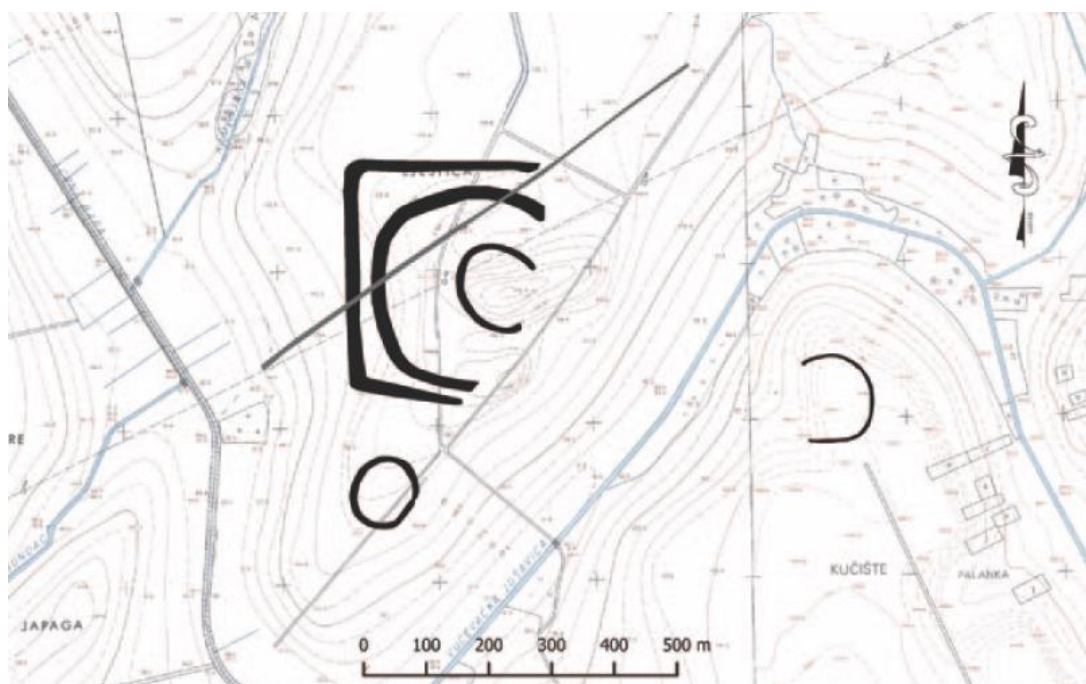
Slika 6. Prikaz krugova parnjaka u Istočnoj Slavoniji (Preuzeto iz: H. KALAFATIĆ, B. ŠILJEG, 2018, 73.)



Slika 7. Prikaz udaljenosti između lokaliteta sopotske kulture na prostoru sjeverne Đakovštine (preuzeto iz: R. ŠOŠIĆ KLINDŽIĆ, H. KALAFATIĆ, T. HRŠAK, 2019, 63.)

³⁰ H. KALAFATIĆ, B. ŠILJEG, 2018, 71.

Zanimljivo je i da se u središtu naselja uočava manji krug čiji je karakter zasada nemoguće pobliže odrediti.³¹ S. Dimitrijević s obzirom na nepostojanje kuća u tom dijelu naselja zaključuje kako je centralni dio imao funkciju trga.³² Osim centralnih izdvojenih prostora nekoliko lokaliteta kao što su npr. Klisa, Andrijaševci, Vrbica i sl. ima dvostruke, koncentrične, blisko položene jarke koju su geofizičkim istraživanjima dokazani i u Sopotu.³³ Značajan broj naselja ima i dodatni, puno veći vanjski opkop kao što je slučaj npr. i s Kolođvarom.³⁴ Da to nije neuobičajena pojava pokazuju nam i primjeri diljem Europe od kojih su najpoznatiji u Mađarskoj i Njemačkoj.³⁵ Među vanjskim opkopima možemo izdvojiti bar dva osnovna tipa: prvom tipu pripadaju vanjski opkopi ovalnog ili kružnog tlocrta, dok drugi tip karakterizira vanjski pravokutni opkop (Privlaka i Vučevci) (Sl. 8).³⁶



Slika 8. Vučevci, prikaz pravokutnog vanjskog opkopa (preuzeto iz R. ŠOŠIĆ KLINDŽIĆ, H. KALAFATIĆ, T. HRŠAK, 2019, 49.)

³¹ H. KALAFATIĆ, B. ŠILJEG, 2018, 75.

³² S. DIMITRIJEVIĆ, 1968, 47.

³³ H. KALAFATIĆ, B. ŠILJEG, 2018, 75.

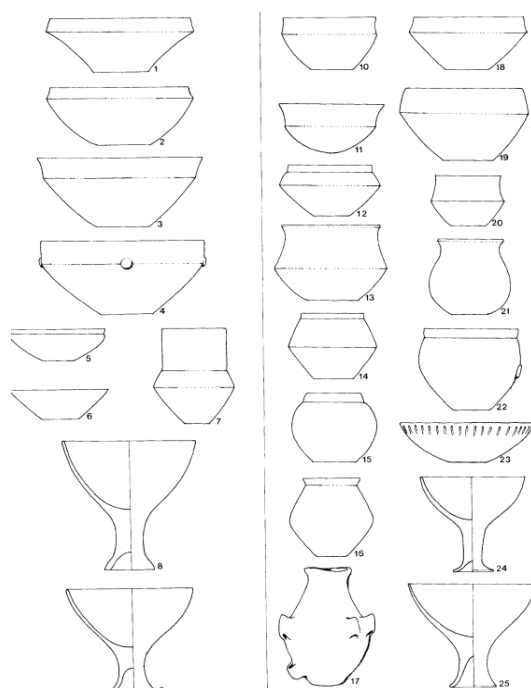
³⁴ H. KALAFATIĆ, B. ŠILJEG, 2018, 75. – 76.

³⁵ H. KALAFATIĆ, B. ŠILJEG, 2018, 76.

³⁶ R. ŠOŠIĆ KLINDŽIĆ, H. KALAFATIĆ, T. HRŠAK, 2019, 64.

Što se datacije nastanka naselja s opkopom tiče, s obzirom na sve prikupljene datume, možemo ih datirati u prvu polovicu 5. tisućljeća prije Krista te sa sigurnošću reći kako traju kroz čitavo 5. tisućljeće, dok se prestanak života na telovima vjerojatno dogodio oko 4200. godine prije Krista.³⁷

Kada je riječ o keramičkim izrađevinama, tehnologija proizvodnje sopotskih lončarskih proizvoda već u svojim počecima uklapa se u srednjoneolitičke normative odnosno u tzv. horizont crnoglačane keramike. Gruba keramika načinjena je od slabije pročišćene gline s primjesama drobljenog kalcita i pijeska. Posuđe je uglavnom sive boje i nepažljivo modelirano. Fina keramika neujednačene je kvalitete. Posude su izrađene od fino pročišćene gline, gotovo bez primjesa, redukcijско pečenje provedeno je u skladu s pravilima, tako da imamo fine, crne glaçane posude. Ipak, ima i onih izrađenih od slabije pročišćene gline te lošije pečene, a vidljivo je po tome što su posude sive, a ne crne boje.³⁸ Oblike uglavnom čine žrtvenici, amfore i bute s rogolikim drškama, različite vrste bikoničnih zdjela i lonaca, lončića, terine, kupe na nozi, posude na više nogu koje će poslije nestati itd., dok od ukrašavanja prevladavaju bradavičaste i rogolike aplikacije koje se uočavaju i na kasnim primjerima starčevačke keramike (Sl. 9).³⁹



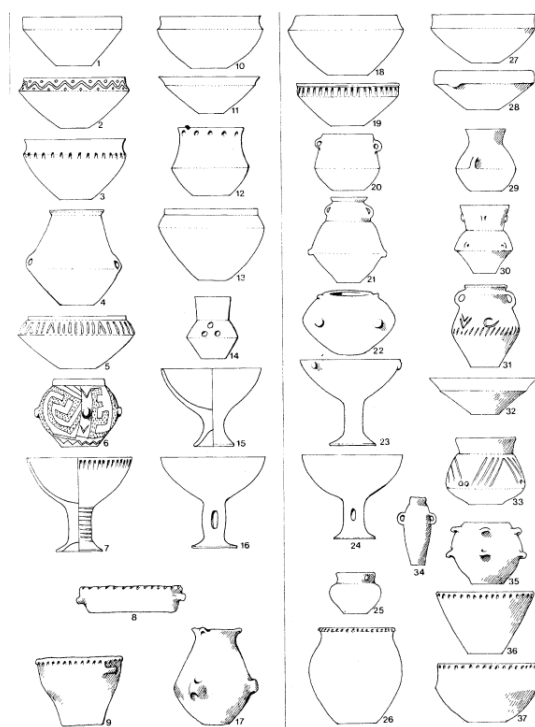
Slika 9. Prikaz tipologije posuđa rane faze sopotske kulture (preuzeto iz: S. DIMITRIJEVIĆ, 1979, 277.)

³⁷ H. KALAFATIĆ, B. ŠILJEG, 2018, 77.

³⁸ S. DIMITRIJEVIĆ, 1979, 274.

³⁹ J. BALEN, L. ČATAJ, 2014, 69.

Od novina tu su duborez i rovašenje, što će se moći uočiti na materijalu svih faza sopotske kulture.⁴⁰ Kako prolazi vrijeme tako će npr. bikonični materijal sopotske kulture dobiti S profilaciju, a npr. zvonaste noge zamijenit će se izduženim stubastim nogama. Isto tako, uz gore spomenute tehnike javlja se i kaneliranje te inkrustracija smeđom pastom. Od ukrasa prevladava motiv kuke. Krajem 1B stupnja javlja se i „cik-cak” ukras nadopunjen kružnim udubljenjima koji će se zadržati sve do kraja sopotske kulture i postati jedan od glavnih motiva za raspoznavanje te kulture (Sl. 10). Na prijelazu iz stupnja 1B u II vidljiv je i efekt glačanja na kupama, što je nedvojbeno rezultat prodora vinčanskih utjecaja.⁴¹ Iako su ukrasne metode navedene, valja napomenuti kako je u početnim fazama sopotske kulture ukrašenih primjeraka vrlo malo, uglavnom je riječ o crnopoliranoj neukrašenoj keramici.⁴² S obzirom na sve jači vinčanski utjecaj, vidljive su sve veće sličnosti u oblikovanju i ukrašavanju sopotskog lončarstva. Dolazi do usvajanja nekih tipičnih vinčanskih oblika, ali uz sopotsku modifikaciju.⁴³



Slika 10. Prikaz tipologije posuđa u mlađim fazama sopotske kulture (preuzeto iz: S. DIMITRIJEVIĆ, 1979, 281.)

⁴⁰ S. DIMITRIJEVIĆ, 1979, 275.

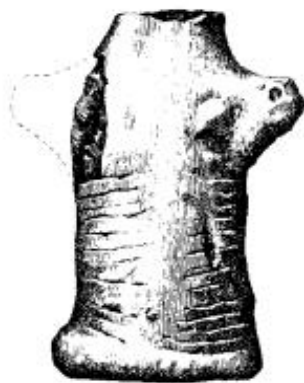
⁴¹ S. DIMITRIJEVIĆ, 1979, 276.

⁴² S. DIMITRIJEVIĆ, 1979, 278.

⁴³ S. DIMITRIJEVIĆ, 1979, 279.

Nadalje javlja se i slikanje crvenom bojom nakon pečenja, koje postaje sve karakterističnije za sopotsku kulturu. U mlađim fazama repertoar posuda ostaje sličan uz male promjene, pa tako iz uporabe postupno nestaju bute i žrtvenici, dok se tave javljaju u sve većim oblicima i s poliranom površinom. Kada govorimo o finom posuđu, nestaje vinčanski utjecaj te se s tim gubi i dobar dio repertoara posuda pa je lepeza oblika jednostavnija negoli prije. Kao i ranije, fina keramika obilježena je raznim bikoničnim zdjelama, terinama, loncima i lončićima.⁴⁴ Također, važno mjesto u kasnom sopotskom repertoaru imaju kupe na nozi. Od ukrašavanja javlja se sve kao i ranije, samo su slikani motivi sada češći i njihovoj izradi pridodaje se više pažnje. Plastično ukrašavanje finog posuđa sada dobiva značajniju ulogu. Uz tradicionalne oblike dolaze i srcolike, jezičaste, osmolike i nosolike aplikacije. Javlja se i motiv valovnice, bora, ali i razni drugi pravolinijski i krivolinijski motivi. Važno je napomenuti kako se na tim primjerima nedvojbeno vidi oslobađanje od vinčanskog utjecaja te daljnji razvoj sopotskog autohtonog individualiteta.⁴⁵

Što se tiče antropomorfnih prikaza, oni se na prostoru sopotskih naselja ne nalaze često. S. Dimitrijević navodi ih svega osam te smatra kako se čitava grupa sopotske idoloplastike može poistovjetiti s najjednostavnijim primjerima vinčanskih idola i da najvjerojatnije nastaju kao rezultat vinčanskih utjecaja (Sl. 11).⁴⁶



Slika 11. Prikaz sopotske figurice iz Bapske (Preuzeto iz. S. DIMITRIJEVIĆ, 1979, T. XLVIII)

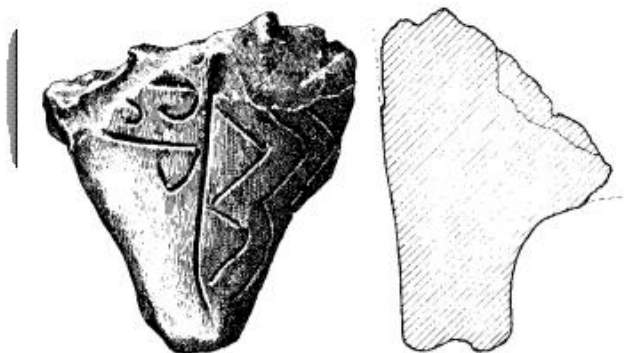
⁴⁴ S. DIMITRIJEVIĆ, 1979, 283.

⁴⁵ S. DIMITRIJEVIĆ, 1979, 284.

⁴⁶ S. DIMITRIJEVIĆ, 1979, 285. – 286.

Osim figurica, u kategoriju plastike odnosno u antropomorfnu kategoriju možemo svrstati i amulete, a oni su najbolje poznati s prostora Samatovaca. Najzanimljiviji primjerak ima oblik statuete sa suknjicom.⁴⁷ U krugu sopotske kulture značajniju ulogu od antropomorfne ima zoomorfna plastika.⁴⁸ Svi poznati primjerci obilježeni su autohtonim osobinama kao što je npr. slučaj u Samatovcima gdje su od četiri figurice tri ukrašene rovašenjem na klasičan sopotski način.⁴⁹

Kao zasebnu kategoriju možemo spomenuti i posude posebne namjene. Pod tim pojmom spadaju nestandardni oblici lončarske produkcije. Neki od istraživača smatraju kako je riječ o kulturnim posudama, dok im drugi daju utilitarno značenje.⁵⁰ Posude na više nogu kao i žrtvenici u pravilu su posude kojima se oduvijek pripisuje kulturna namjena.⁵¹ Ovakvi tipovi posuda vidljivi su već u najranijoj fazi sopotske kulture. U početku je nedvojbeno vidljiv starčevački utjecaj, što se vidi po kratkoj starčevačkoj nozi. S prodorom vinčanskih utjecaja dolazi do šire primjene žrtvenika vinčanskog tipa od kojih su mahom sačuvane samo noge. Neki od primjera poznati su iz Samatovaca, Orolika i Bapske. Primjerak iz Bapske ukrašen je duborezom gdje se nedvojbeno vidi autohtoni duh (Sl. 12).⁵² U kultne posude svrstavaju se i ritoni koji su u sopotskoj kulturi rijetki.⁵³



Slika 12. Prikaz ukrasa na primjeru kultne posude iz Bapske (Preuzeto iz: S. DIMITRIJEVIĆ, 1979, T. XLVIII)

⁴⁷ S. DIMITRIJEVIĆ, 1979, 286.

⁴⁸ J. BALEN, L. ČATAJ, 2014, 72.

⁴⁹ S. DIMITRIJEVIĆ, 1979, 287.

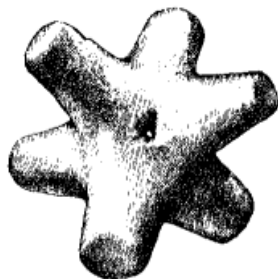
⁵⁰ S. DIMITRIJEVIĆ, 1979, 287.

⁵¹ J. BALEN, L. ČATAJ, 2014, 72.

⁵² S. DIMITRIJEVIĆ, 1979, 288.

⁵³ S. DIMITRIJEVIĆ, 1979, 288.

Među specifične oblike svrstavaju se i kupe na šiljastoj nozi.⁵⁴ Što se tiče sopotske kulture, ovaj tip materijala javlja se kroz gotovo čitavo trajanje kulture, a javlja se u dvije varijante – sa šupljom, pri bazi podrezanoj nozi, te punom šiljastom nogom. Ovaj materijal uglavnom pripada gruboj keramici.⁵⁵ Od sopotskog materijala valja izdvojiti još i kaleme za predivo sa šest rogova koji su tipičan materijal sopotske kulture. Nalazimo ih na gotovo svim lokalitetima vinkovačkoga kraja, ali i šire (Sl. 13). Kalem je probušen kroz raskrižje osovina te istovremeno služi i kao uteg za vreteno.⁵⁶



Slika 13. Prikaz kalema za predivo iz okolice Vinkovaca (Preuzeto iz: S. DIMITRIJEVIĆ, 1979, T. XLVIII)

Kada govorimo o litičkom materijalu sopotske kulture, on se nalazi u izuzetno velikom broju, što nam daje mogućnost prikazivanja dosta realne slike te vrste proizvodnje.⁵⁷ Cijepani litički proizvodi uglavnom se svrstavaju u kategoriju sječiva, strugala i na otpadni ili polomljeni materijal.⁵⁸ U manjem broju javljaju se dubila, svrdla i strelice s trnom za nasad.⁵⁹ U asortiman cijepanih litičkih proizvoda ubrajaju se i predmeti od opsidijana.⁶⁰ Na lokalitetu Samatovci pronađena je velika količina jezgri i još veći broj malih opsidijanskih sječiva namijenjenih za proizvodnju srpova, no pronalazimo ga npr. i u Kolođvaru. Inače najranija pojava opsidijana na ovim prostorima veže se uz Spiraloid B-horizont starčevačke kulture, a smatra se kako je kao sirovi materijal importiran iz Erdelja.⁶¹

⁵⁴ S. DIMITRIJEVIĆ, 1979, 288.

⁵⁵ S. DIMITRIJEVIĆ, 1979, 289.

⁵⁶ S. DIMITRIJEVIĆ, 1979, 289.

⁵⁷ J. BALEN, L. ČATAJ, 2014, 72.

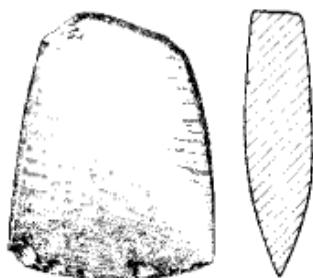
⁵⁸ S. DIMITRIJEVIĆ, 1979, 290.

⁵⁹ J. BALEN, L. ČATAJ, 2014, 73.

⁶⁰ J. BALEN, L. ČATAJ, 2014, 73.

⁶¹ S. DIMITRIJEVIĆ, 1979, 291.

Glačano kameno oruđe karakterizira relativno spor razvoj. Od oruđa zastupljene su sjekire, sjekire s rupom za nasad, dlijeta te batovi. Što se poliranog oruđa i oružja sopotske kulture tiče, ono je u pravilu manjih i srednjih dimenzija, nerijetko čak i vrlo malih (Sl. 14). Primjerci duži od 10 cm pojavljuju se iznimno rijetko.⁶² Iznimka su jedino vrlo veliki primjerci sjekira s bušenom rupom; jedna gotovo 20 cm duga i čekićastog tipa nađena je ispod Gradine u Otoku.⁶³



Slika 14. Prikaz polirane sjekire iz Otoka (Preuzeto iz: S. DIMITRIJEVIĆ, 1979, T. XLIX)

Od čitavog sopotskog asortimana koštani predmeti zastupljeni su najmanje pa time prikazuju i najmanje promjena, naravno, uz neke iznimke kao što je slučaj sa spatulama. Dvije spatule pronađene su na lokalitetu Gradac u Bapskoj te imaju elemente starčevačke tradicije. Od ljepših proizvoda valja spomenuti i dva bodeža od jelenjih parožnjaka (Vinkovci – Ervenica, Vinkovci – Sopot) kao i nalazi harpuna iz Hermanovog vinograda.⁶⁴ Što se harpuna tiče, on je pronađen tijekom iskopavanja 2007. godine, dužine je 7,5 cm, a širine 1,6 cm.⁶⁵ Ostaloj produkciji pripadala bi atipična šila te standardni proizvodi od jelenjih rogova.⁶⁶

Ukrasnih nalaza je također pronađeno vrlo malo. U ovu kategoriju možemo svrstati npr. privjesak izrađen od barske školjke s dvije rupice za provlačenje konopca iz Otoka. Ipak, najznačajniju grupu predmeta u ovoj kategoriji čine privjesci od spondilusa za koje se smatralo kako bi mogli imati ulogu amuleta. Mnoštvo njih pronađeno je na lokalitetima Hermanov vinograd u Osijeku i Sopot, a dolaze u dvije varijante – ovalnoj i četvrtastoj (Sl. 15).⁶⁷

⁶² J. BALEN, L. ČATAJ, 2014, 73.

⁶³ J. BALEN, L. ČATAJ, 2014, 73.

⁶⁴ S. DIMITRIJEVIĆ, 1979, 292.

⁶⁵ J. ŠIMIĆ, 2008, 57.

⁶⁶ S. DIMITRIJEVIĆ, 1979, 292.

⁶⁷ S. DIMITRIJEVIĆ, 1979, 292.



Slika 15. Prikaz spondilusa s lokaliteta Hermanov vinograd (Preuzeto iz: J. ŠIMIĆ, 2008, 44.)

4. KOLOĐVAR

Iako su već u prethodnim poglavljima opisani prostor Slavonije i područje gdje se nalazi lokalitet Kolođvar, područje oko samog lokaliteta kao i izgled te doživljaj utvrde možda nam najbolje može dočarati citat iz jednog dnevnika koji glasi: „Uhvatismo mršavi asfalt koji od Osijeka vodi prema Nuštru. Iza zavoja u Tenjskom Antunovcu, na ravnoj cesti pokraj nekog kanala, skrene nas u desno natpis: Ivanovac. Prođosmo do crkve, onda poljskim putem lijevo prema ubavoj pustari. Tu je kraj valjana puta i Volkswagen ne može dalje. Do razvalina Kolođvara još su koja dva kilometra. Neki dobričina s pustare dao nam je, srećom, gumene čizme i mi se otisnusmo u debelo slavonsko blato. I nije nam bilo krivo. Na rubu jednog idiličnog šumarka ugledasmo impozantne ostatke starog Kolođvara. I sami smo se iznenadili prizoru. To je grad iz dječje bajke, drevne zidine izronile su iz magle poput srednjovjekovnog viteza. Cijeli kompleks je, izgleda, dignut umjetnim putem u davna vremena. Oko uzdignuća danas se račvaju kanali moderne civilizacije. Ali uz prvi obrambeni bedem, sve naokolo stere se stara maštovita i tajna bara. Onda je okruglo uzvišenje, na kojem su očito nekad bile izgrađene obrambene fortifikacije (palisade?). Iza ovog prvog zemljanog bedema opet slijedi dubok opkop okrugla oblika, a zatim na središnjem uzvišenju nalazi se drevni grad. Posve je okruglog oblika, jakih izuzetno debelih zidina od cigle. Ruševine su visoke i preko pet metara, a unutra se očuvala u temeljima gotovo cjelokupna srednjovjekovna građevina, tako da se donekle može rekonstruirati namjena pojedinih prostorija. U posljednje vrijeme (od 1967.) ovdje se izvode značajni konzervatorski radovi, koji će spasiti postojeće zidine da ne utonu u kal okolne močvare. Kolođvar pomalo podsjeća na Ružicu grad, samo što je u nizini i drugačijih je oblika. Impozantan je i romantičan.”⁶⁸

4.1. Općenito o lokalitetu

Kada govorimo o lokalitetu, riječ je o tipičnoj nizinskoj utvrdi („wasserburg”) izgrađenoj na prapovijesnom gradinskom uzvišenju.⁶⁹ Riječ je i o jedinstvenom primjeru ranosrednjovjekovnog utvrđenog grada unutar granica Hrvatske. Vanjski je plašt kružnog promjera oko 40 metara, a danas je sačuvan u visini do oko 7 metara. Zidovi su građeni od opeke i debeli oko 2,5 metra. Uz vanjski obrambeni bedem s unutarnje strane nalazi se 9

⁶⁸ T. ĐURIĆ, D. FELETAR, 2002, 259. – 260.

⁶⁹ T. ĐURIĆ, D. FELETAR, 2002, 260.

prostorija različite veličine. Sve one sa središnjim prostorom povezane su vratima, a neke i međusobno. Kada je riječ o unutrašnjosti, u središnjem prostoru nalazi se kula kvadratne osnove vanjskih dimenzija 9,8 x 9,8 metara sa zidovima debljine do 2,5 metra.⁷⁰ Kružni utvrđeni gradski prostor opkoljen je dubokim opkopom.⁷¹ Taj opkop u prošlosti je bio ispunjen vodom dok je pristup utvrdi omogućavao drveni pokretni most s temeljima od opeke. Tijekom oba svjetska rata utvrda je teško oštećena, a nakon Drugog svjetskog rata služila je i kao meta za vježbanje gađanja. Isto tako, materijal se u prošlosti uzimao za izgradnju okolnih sela.⁷² Utvrda je od daljnjeg propadanja spašena konzervatorskim radovima provedenim od 1967. do 1973. godine, što se nastavilo i u današnje doba.⁷³ Upravo 1967. godine po prvi je put uklonjena vegetacija i urušeni materijal iz prostora utvrde, a konzerviran je i oštećeni dio zidova te su rekonstruirani određeni arhitektonski dijelovi (Sl. 16).⁷⁴



Slika 16. Prikaz izgleda ostataka zidine Kolođvar i okoline⁷⁵ (Preuzeto iz: <https://blagamisterije.com/zmijska-kula-kolodvar-danas-je-samo-rusevina-upletena-u-legende-o-mocvarnim-djevojkama-zmijama-i-blagu-baruna-trenka-koje-nitko-nije-imao-hrabrosti-pronaci/1161/>, 26.09.2021., 14:53)

⁷⁰ J. VIŠNJIĆ, T. PERCAN, 2015, 4.

⁷¹ T. ĐURIĆ, D. FELETAR, 2002, 260.

⁷² J. VIŠNJIĆ, T. PERCAN, 2015, 4.

⁷³ D. ALADIĆ, 2010, 17.

⁷⁴ J. VIŠNJIĆ, T. PERCAN, 2015, 4.

⁷⁵ Na ovome prostoru obitavala je osječka plemićka obitelj Korod zahvaljujući kojoj Osijek u srednjem vijeku dolazi do vrhunca moći. Vladali su njime više od 100 godina i učinili ga pravim srednjovjekovnim gradom. Sama utvrda izgrađena je u 13. stoljeću. Drugi naziv za ovu plemićku obitelj je Kružić (korog = krug). U srednjem vijeku ovaj prostor bio je jedan od središta feudalnog života sjeveroistočne Slavonije za koji se i danas vežu brojne priče

4.2. Povijest istraživanja

Već prethodno spomenuti radovi s kraja 60-ih godina prošloga stoljeća odvijali su se bez prisustva arheologa, bez obzira što se prilikom čišćenja unutrašnjosti nailazilo na mnoštvo arheološkog materijala. Prvi pravi arheološki radovi započinju pod vodstvom Jasne Šimić iz Muzeja Slavonije u Osijeku. Cilj njezinih istraživanja bio je ispitati konstrukcije središnje kule i vanjskog kružnog zida. Isto tako, za cilj je imala utvrditi je li Kolođvar sagrađen na prapovijesnom i antičkom supstratu. Kao i istraživanja obrađena u ovom radu, i njezina su obuhvaćala dvije sonde: prva uz sami istočni zid središnje kule s njezine vanjske strane, a druga južno od ulaza u grad u podnožju vanjskog kružnog zida i ostataka temelja pokretnog mosta. Isto tako, raščišćen je i urušeni materijal unutar centralne kule.⁷⁶

Rezultati tadašnjih istraživanja dosta su slični s istraživanjima provedenima 2014. i 2015. godine, što i ne treba čuditi s obzirom na blizinu postavljenih sondi. Sonda iz istraživanja Jasne Šimić prekinuta je s istraživanjima na dubini od 3,9 metara zbog urušavanja. Na prostoru te sonde u zidu centralne kule na dubini od otprilike 2,9 metara pojavili su se pravilni pravokutni otvori jedan ispod drugih u nekoliko nivoa, a prilikom raščišćavanja urušenog materijala s unutarnje strane kule na istoj dubini naišlo se na paralelne četvrtaste žlijebove ispod cijele površine poda kule (Sl. 17). Riječ je o tzv. sustavu drvenih roštilja.⁷⁷ Tome u prilog ide i pronalazak grednika sa 6 nivoa od kojih je svaki okomit na onaj prethodni, a nalazio se ispod kule. Otvori pronađeni na vanjskoj strani kule pronađeni su i tijekom istraživanja 2014. i 2015. godine. Oni predstavljaju otvore ležišta greda. Inače, ovakav sustav zidanja bio je neophodan s obzirom da se, kao što je naglašeno u uvodnom dijelu, radi o močvarnom tlu koje je trebalo ojačati. Zaključno možemo reći kako su prilikom istraživanja Jasne Šimić definirani temelji konstrukcije kule, ali potvrđen je i prapovijesni supstrat. Ipak, intaktni prapovijesni sloj nije definiran zbog izmiješanosti nalaza nastalih prilikom kopanja temelja u razdoblju srednjeg vijeka (Sl. 18).⁷⁸ Pronađeno je i nešto sitno rimskog materijala i to uglavnom prilikom čišćenja utvrde. Uglavnom je riječ o tegulama s pečatima ili bez njih, kao i ulomci stakla. Staklo je bilo prikupljeno iz ispremiješanih slojeva sonde uz istočni zid kule. Iako je time potvrđeno i postojanje antičkog supstrata, to ipak treba uzeti s rezervom iz razloga što na lokalitetu

i legende, kao npr. legenda o zmijskom leglu ili o blagu baruna Trenka koje je prema predaji zakopao upravo na prostoru utvrde.

⁷⁶ J. VIŠNJIĆ, T. PERCAN, 2015, 11.

⁷⁷ J. VIŠNJIĆ, T. PERCAN, 2015, 11.

⁷⁸ J. VIŠNJIĆ, T. PERCAN, 2015, 11.

Kolođvar za sada nije pronađen niti jedan intaktni antički sloj; riječ je uglavnom o mjestimičnim nalazima. Isto tako, za sada nije primijećena niti jedna konstrukcija koja bi se mogla dovesti u vezu s postojanjem antičkog lokaliteta, a važno je i naglasiti da tijekom istraživanja 2014. i 2015. godine nije evidentiran niti jedan ulomak koji bi se mogao pripisati razdoblju antike.⁷⁹



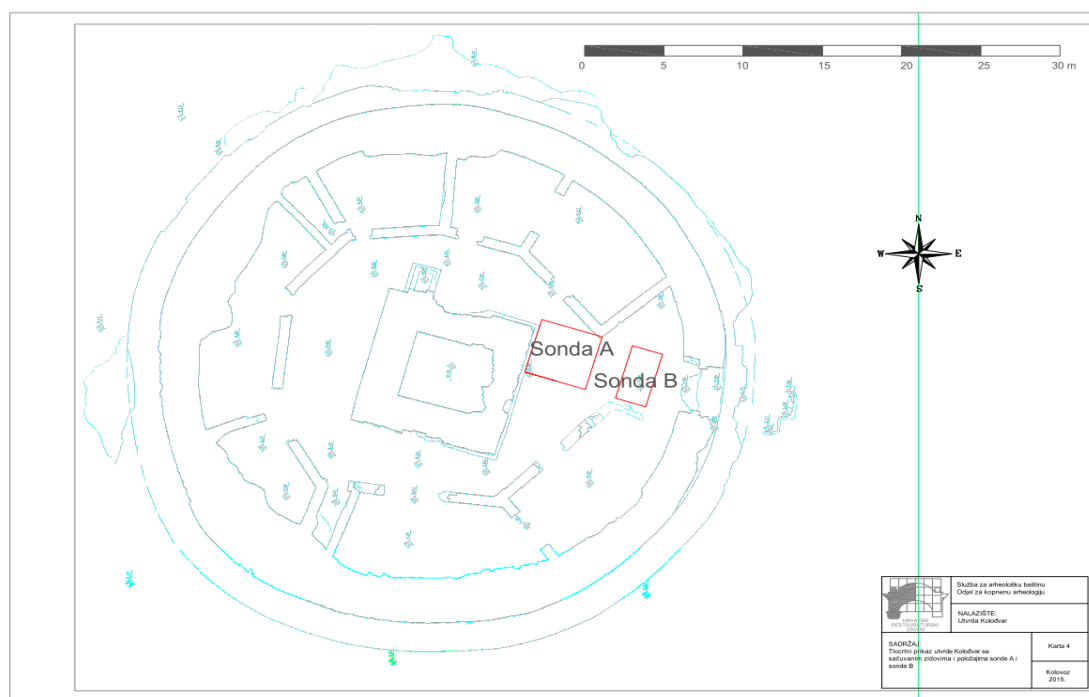
Slika 17. Prikaz otvora na istočnom zidu kule (Preuzeto iz: J. VIŠNJIĆ, T. PERCAN, 2015, 12.)



⁷⁹ J. VIŠNJIĆ, T. PERCAN, 2015, 12.

Novija istraživanja lokaliteta Kolođvar započela su 2014. godine i vođena su od strane Hrvatskog restauratorskog zavoda.⁸⁰ Arheološka istraživanja obuhvatila su dvije sonde⁸¹ površine 24 metra kvadratna od kojih je tek na 4 metra kvadratna dosegnuta zdravica i to na dubini od više od 6 metara. Iako se čini kako je istražena površina poprilično mala, osobito uzmemo li u obzir i površinu gdje se došlo do zdravice, iskopavanja su dala zanimljive rezultate.⁸²

Potvrđeno je postojanje neolitičkog naselja tipa tel koje se s obzirom na pronađeni materijal sa sigurnošću može pripisati sopotskoj kulturi. Zanimljivo je kako su pronađeni ostaci nekoliko stambenih objekata iz različitih faza života neolitičkog Kolođvara. Također je nađeno i mnoštvo pokretnog arheološkog materijala u sondi uz istočni zid centralne kule s njezine vanjske strane (sektor I, □ A5).⁸³ To je ujedno i materijal koji će biti obrađen u ovome radu. Naravno, s obzirom na vidljive ostatke utvrde, pronađen je i srednjovjekovni materijal koji u ovom radu neće biti obrađen budući da je tema rada sopotska kultura lokaliteta Kolođvar. Na temelju količine arheološkog materijala možemo zaključiti kako se radi o bogatom i iznimno vrijednom višeslojnom nalazištu.⁸⁴



Karta 1. Položaj Sonde A i B unutar kružnog tlocrta utvrde Korođ (Izradio: J. VIŠNJIĆ)

⁸⁰ J. VIŠNJIĆ, T. PERCAN, 2015, 1.

⁸¹ Sonda dimenzija 4 x 4 metra postavljena je uz istočni zid središnje kule, a druga dimenzija 4 x 2 metra između već spomenute sonde i vanjskog plašta bedema utvrde. (Karta 1)

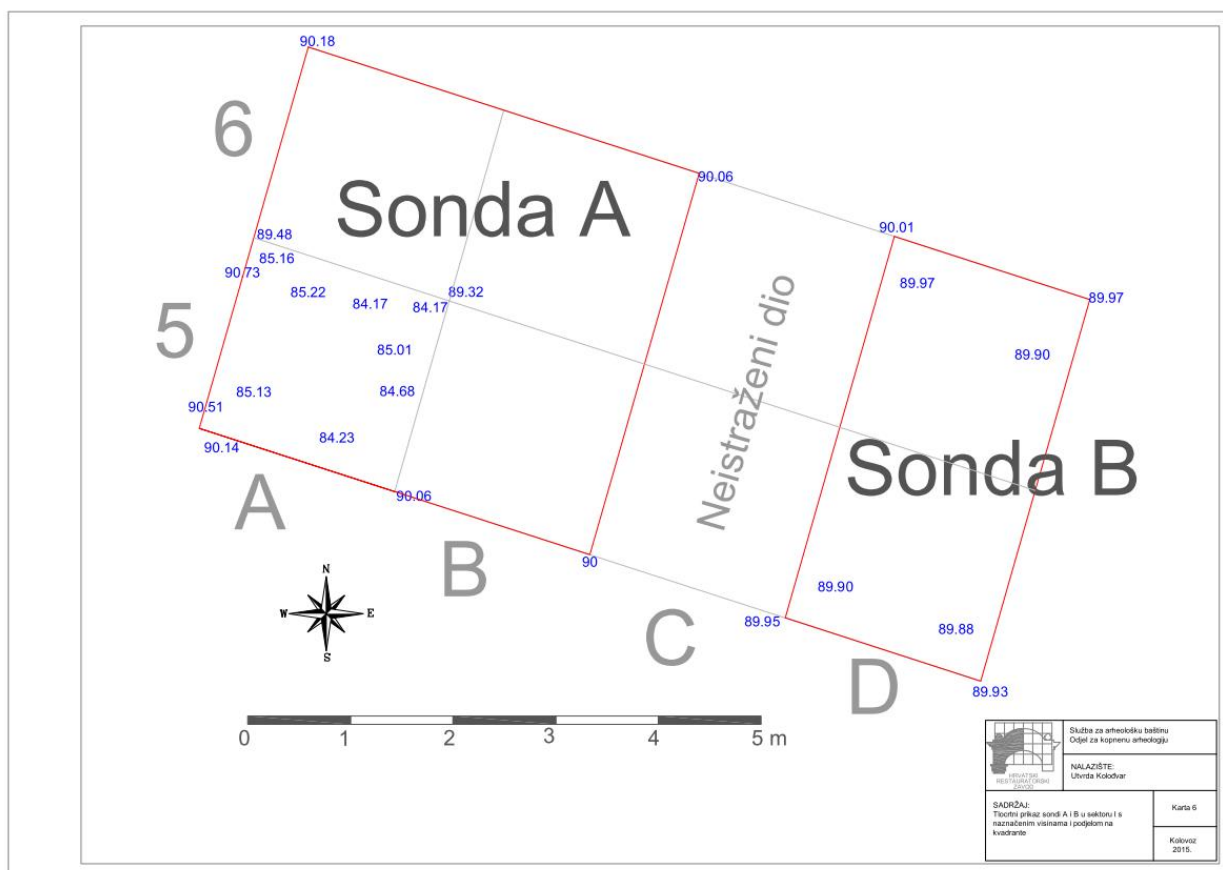
⁸² J. VIŠNJIĆ, T. PERCAN, 2015, 1.

⁸³ J. VIŠNJIĆ, T. PERCAN, 2015, 1. – 2.

⁸⁴ J. VIŠNJIĆ, T. PERCAN, 2015, 2.

5. METODOLOGIJA ARHEOLOŠKIH ISTRAŽIVANJA

Istraživanja su organizirana kroz iskopavanje dviju sondi: sonda A dimenzija 4 x 4 metra, i sonda B dimenzija 2 x 4 metra. (Karta 2).⁸⁵

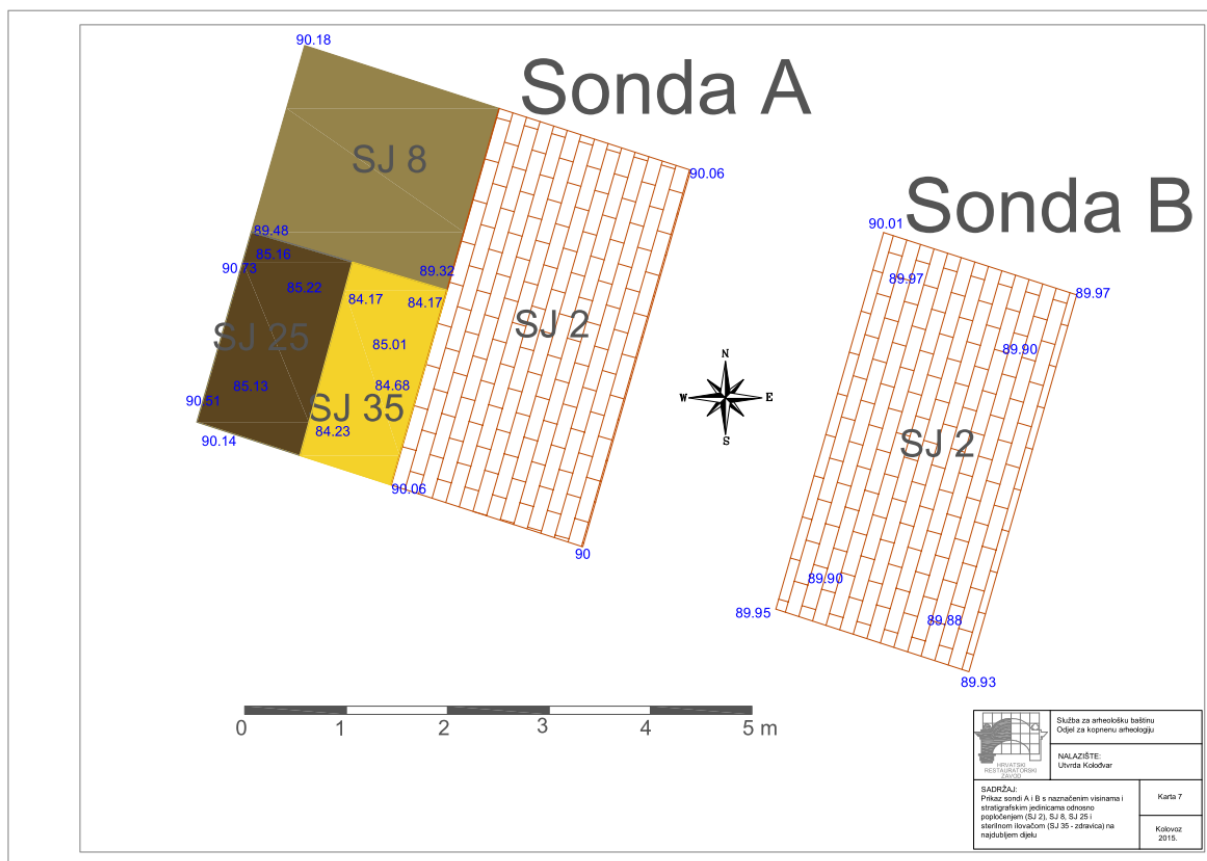


Karta 2. Prikaz Sonde A i B s odgovarajućom podjelom na kvadrante (Izradio: J. VIŠNJIĆ)

Sonda A ponudila je bogate arheološke nalaze i kulturne slojeve iz razdoblja neolitika i srednjeg vijeka, a sonda B istražena je samo do recentne podnice od opeke odnosno SJ 2 (Karta 3). Najviše arheološkog materijala pronađeno je u dubljim neolitičkim slojevima. Srednjovjekovni nalazi pronađeni su u ispremiješanim slojevima koji su nastali tijekom kopanja za temelje zida kule. U sondi B pronalazimo tek pokoji ulomak srednjovjekovne i novovjekovne keramike unutar početnog sloja.⁸⁶

⁸⁵ J. VIŠNJIĆ, T. PERCAN, 2015, 14.

⁸⁶ J. VIŠNJIĆ, T. PERCAN, 2015, 14.



Karta 3. Prikaz sondi A i B, popločenja označenog sa SJ 2, SJ 8, SJ 25 te zbravice od nabijene ilovače SJ 35 (Izradio: J. VIŠNJIĆ)

5.1.Sonda A

Sonda A postavljena je istočno od zida kule u svrhu dokumentiranja njezinih konstruktivnih elemenata, ali isto tako kako bi se utvrdio stratigrafski slijed srednjovjekovnih i prapovijesnih kulturnih slojeva (Sl. 19).⁸⁷

⁸⁷ J. VIŠNJIĆ, T. PERCAN, 2015, 14.



Slika 19. Pogled na sondu A prije početka istraživanja (Preuzeto iz: J. VIŠNJIĆ, T. PERCAN, 2015, 15.)

Stratigrafski slijed sadrži nekoliko desetaka stratigrafskih jedinica i završava zdravicom – nabijenom žutom sterilnom ilovačom. Prvih nekoliko slojeva činila su srednjovjekovna popločenja uz koja su pronađeni srednjovjekovni i novovjekovni nalazi (Sl. 20).⁸⁸

⁸⁸ J. VIŠNJIĆ, T. PERCAN, 2015, 16.



Slika 20. Prikaz očišćenog popločenja (Fotografirao: T. PERCAN)

Nakon toga slijedi nekoliko slojeva gdje su prapovijesni i srednjovjekovni nalazi pomiješani. U tim slojevima prevladava srednjovjekovna keramika, ali ima i nešto prapovijesne koja je rjeđe zastupljena te gotovo i nema dijagnostičkih ulomaka. Nalazi su pomiješani uslijed kopanja temelja za utvrdu pri čemu je ukop zahvatio neolitičke slojeve.⁸⁹

Tijekom istraživanja primijećeno je kako su slojevi izrazito debeli te da neće biti moguće završiti čitavu sondu pa je zbog toga došlo do smanjivanja istraživačke površine. Odlučeno je kako će se dublji slojevi istražiti samo u kvadratu uza zid kule dimenzija 2 x 2 metra (□ A 5). S iskopavanjem intaktnih prapovijesnih slojeva povećala se i količina prapovijesne keramike. Također, ulomci su manje fragmentirani, a pronađeni su i brojni dijagnostički komadi.⁹⁰

Ispod spomenutih slojeva pronađeni su tragovi prapovijesne hodne površine. Riječ je o ostacima podnice od nabijenoga kamenja (Sl. 21).⁹¹

⁸⁹ J. VIŠNJIĆ, T. PERCAN, 2015, 16. – 17.

⁹⁰ J. VIŠNJIĆ, T. PERCAN, 2015, 17.

⁹¹ J. VIŠNJIĆ, T. PERCAN, 2015, 18.



Slika 21. Prikaz hodne površine od poslaganoga kamenja (Preuzeto iz: J. VIŠNJIĆ, T. PERCAN, 2015, 19.)

Daljnja iskopavanja donijela su i nove strukture. U donjim slojevima primijećeno je više dijagnostičkog materijala, a dokumentirano je i jedno vatrište, što ukazuje na stambeni ili gospodarski karakter tog dijela neolitičkog naselja. Također su zabilježene i dvije uske i duboke jame koje bi mogle biti ostaci jama za stupove (Sl. 22 i 23).⁹²

⁹² J. VIŠNJIĆ, T. PERCAN, 2015, 18.



Slika 22. Zapuna rupe od stupa (Preuzeto iz: J. VIŠNJIĆ, T. PERCAN, 2015, 23.)



Slika 23. Ukop rupe od stupa (Preuzeto iz: J. VIŠNJIĆ, T. PERCAN, 2015, 24.)

Na dnu stratigrafskog slijeda dokumentirano je još nekoliko jama s nalazima keramike, kostiju i ugljena (Sl. 24), ali i još jedna podnica od nabijenog lijepa (Sl. 25).⁹³



Slika 24. Prikaz rupe od stupa te popratnih okolnih slojeva (Preuzeto iz: J. VIŠNJIĆ, T. PERCAN, 2015, 20.)



Slika 25. Prikaz podnice od nabijenog lijepa SJ 31 (Preuzeto iz: J. VIŠNJIĆ, T. PERCAN, 2015, 22.)

⁹³ J. VIŠNJIĆ, T. PERCAN, 2015, 18. – 19.

Otklanjanjem posljednjeg kulturnog sloja na dubini od 6 metara od površine javlja se zdravica, sterilni sloj nabijene ilovače (Sl. 26 i 27).⁹⁴



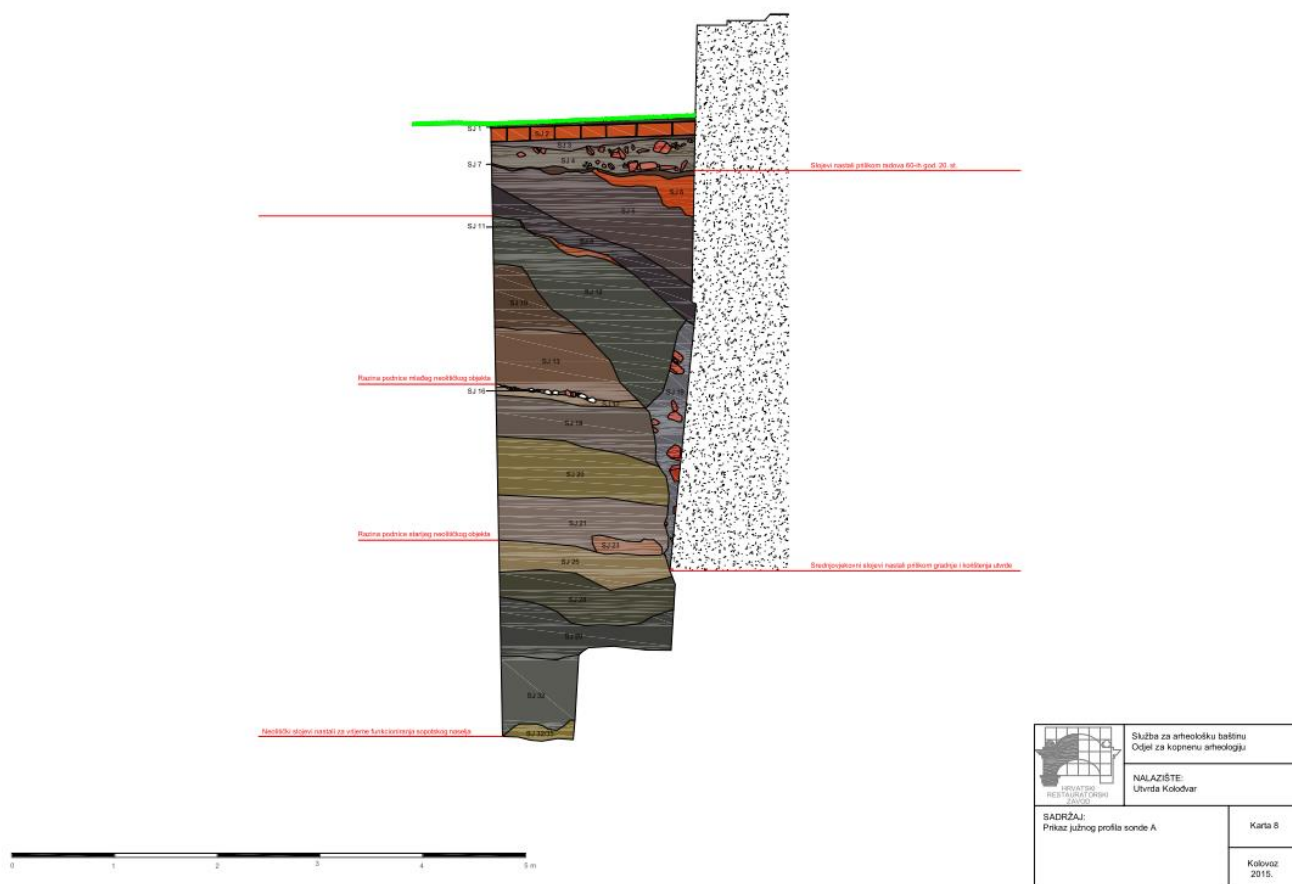
Slika 26. Prikaz površine završnih slojeva (Preuzeto iz: J. VIŠNJIĆ, T. PERCAN, 2015, 23.)



Slika 27. Prikaz sonde A nakon završenih istraživanja (Preuzeto iz: J. VIŠNJIĆ, T. PERCAN, 2015, 31.)

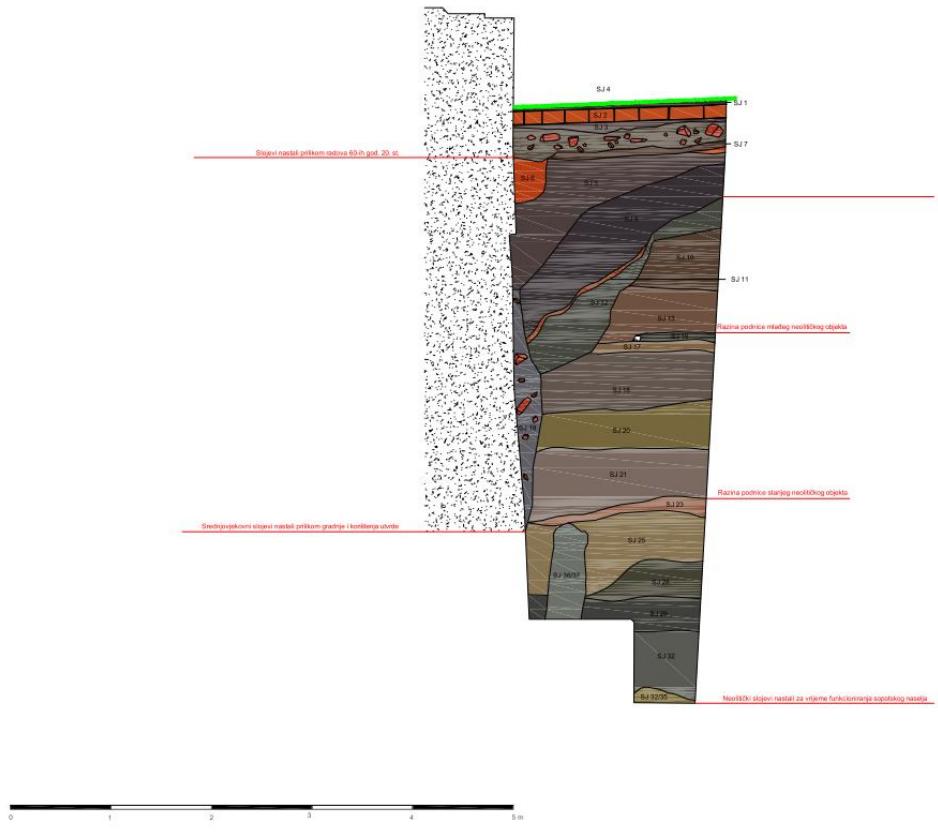
⁹⁴ J. VIŠNJIĆ, T. PERCAN, 2015, 19.

Pronađeni konstrukcijski elementi (podnice i rupe od stupova) svjedoče da su istraživanjima zahvaćeni dijelovi naseobinskih objekata. Tome u prilog svjedoče i nalazi lijepa iz navedenih jama, ali i popratnih stratigrafskih jedinica u koje su rupe bile ukopane. Nažalost, zbog malih dimenzija istražene površine nije moguće govoriti više o njima, osim toga da se uklapaju u standarde neolitičke gradnje na širem području. S obzirom na stratigrafske odnose, riječ je o najmanje dvjema ili trima naseobinskim fazama, a pokretni nalazi ukazuju na kontinuitet života tijekom gotovo čitavog trajanja sopotske kulture (Karta 4, 5).⁹⁵



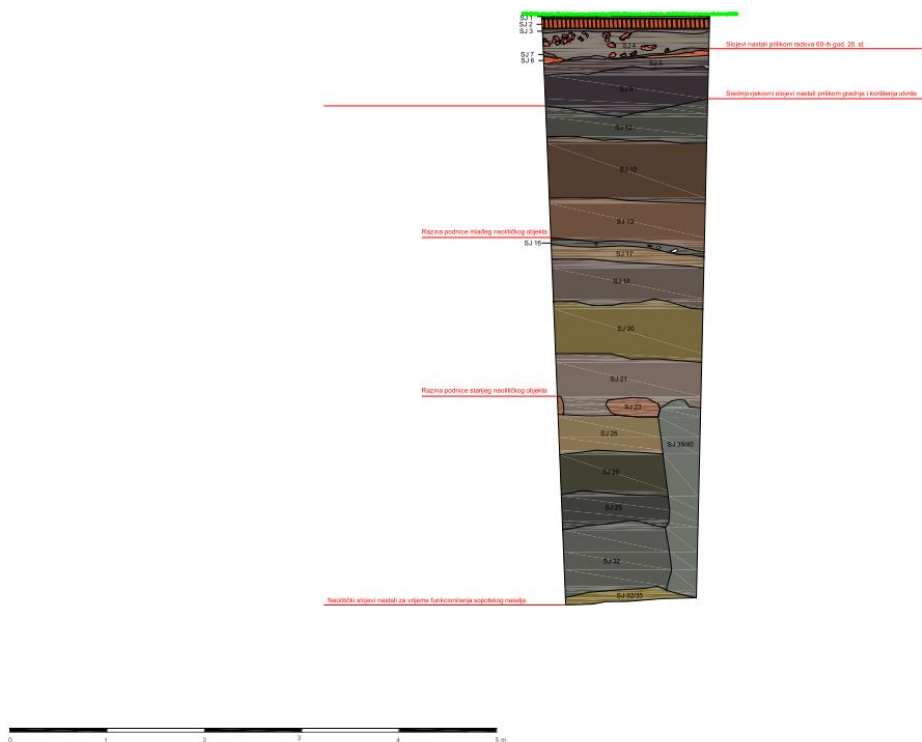
Karta 4. Prikaz južnog profila sonde A (Izradio: J. VIŠNJIĆ)

⁹⁵ J. VIŠNJIĆ, T. PERCAN, 2015, 35.



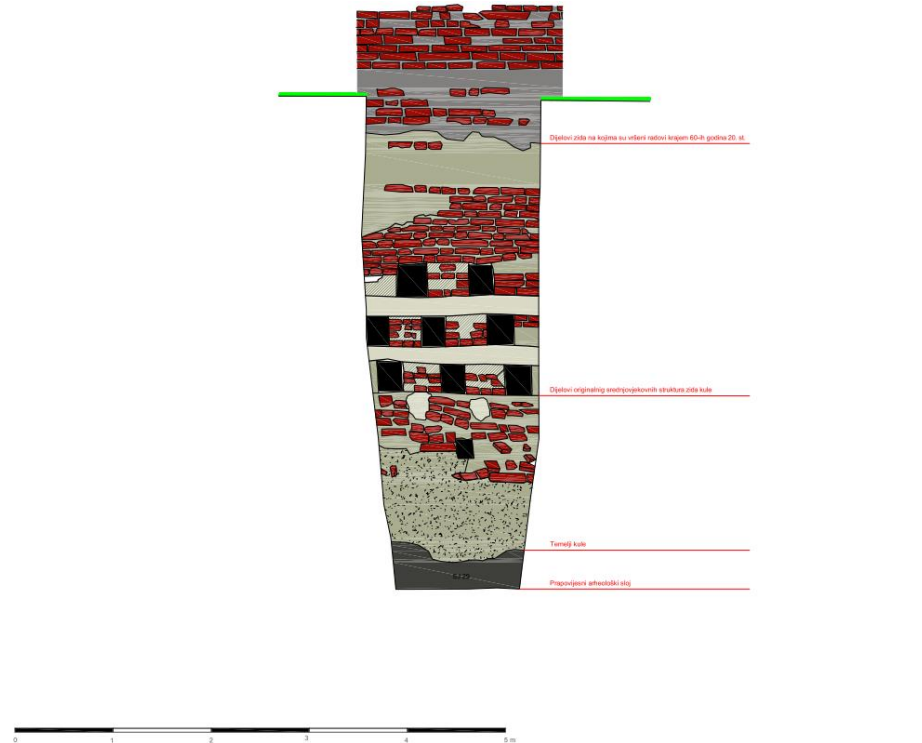
 INSTITUT RESTAVRATORSKI ZAVOD	Služba za arheološku baštinu Odjel za kopnenu arheologiju
	NALAZIŠTE: Utrva Kalodvar
SADRŽAJ: Prikaz sjevernog profila sonde A	Karta 9 Kolovoz 2015.

Karta 5. Prikaz sjevernog profila sonde A (Izradio: J. VIŠNJIĆ)



 INSTITUT RESTAURATORSKI ZAVOD	Služba za arheološku baštinu Odjel za kopnenu arheologiju
	NALAZIŠTE: Utvrda Kološvar
SADRŽAJ: Prikaz istočnog profila sonde A	Karta 10 Kolovoz 2015.

Karta 6. Prikaz istočnog profila sonde A (Izradio: J. VIŠNJIĆ)



 INSTITUT RESTAURATORSKI ZAVOD	Služba za arheološku baštinu Odjel za kopnenu arheologiju
	NALAZIŠTE: Utvrda Kološvar
SADRŽAJ: Prikaz zapadnog profila sonde A	Karta 11 Kolovoz 2015.

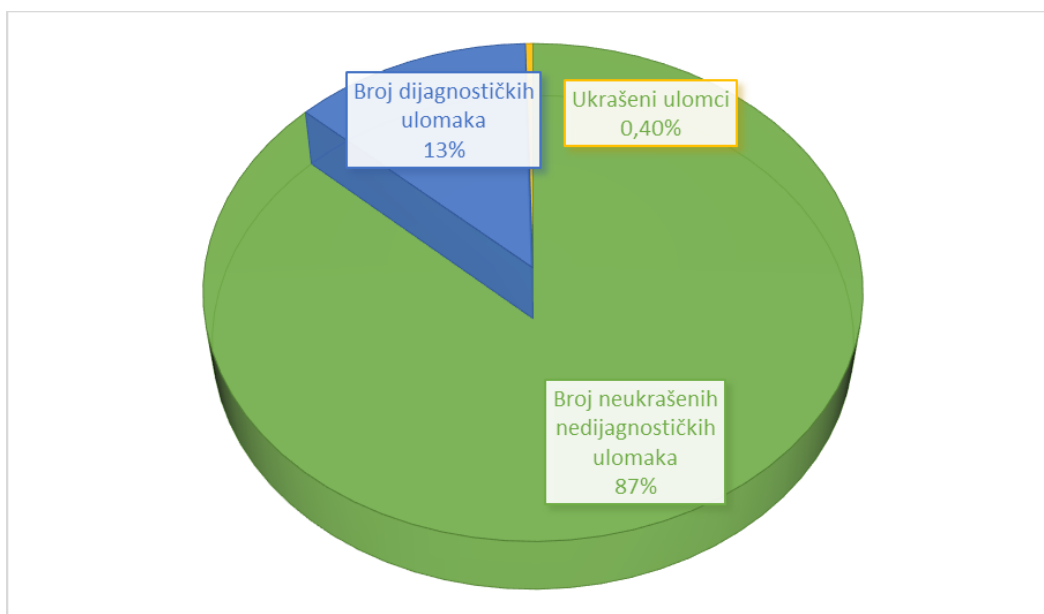
Karta 7. Prikaz zapadnog profila sonde A (Izradio: J. VIŠNJIĆ)

6. KERAMIKA

Sva sopotska keramika s lokaliteta Kolođvar pripada različitim fazama sopotske kulture, a upravo iz toga vidljiv je i kontinuitet života tijekom svih faza spomenute kulture. Odmah na početku valja naglasiti kako je naknadnim srednjovjekovnim gradnjama materijal izmiješan, što se vidi već u počecima istraživanja kada se u srednjovjekovnim slojevima nalazi i prapovijesni materijal. Isto tako, unutar istih slojeva zabilježeni su nalazi koji pripadaju različitim stupnjevima sopotske kulture. Upravo iz navedenih razloga materijal će biti promatran kao cjelina. Materijal će, prema tomu, biti podijeljen u dvije kategorije, odnosno na grubu i finu keramiku. Svaka kategorija bit će opisana zasebno sa svojim glavnim karakteristikama te će biti prikazane i fotografije opisane keramike. S obzirom na redukcijsko pečenje sopotske keramike općenito, kod obiju vrsta prevladavaju tamne boje, tj. crna, tamnosiva i siva te određene nijanse smeđe i crvenkaste kod obiju kategorija.

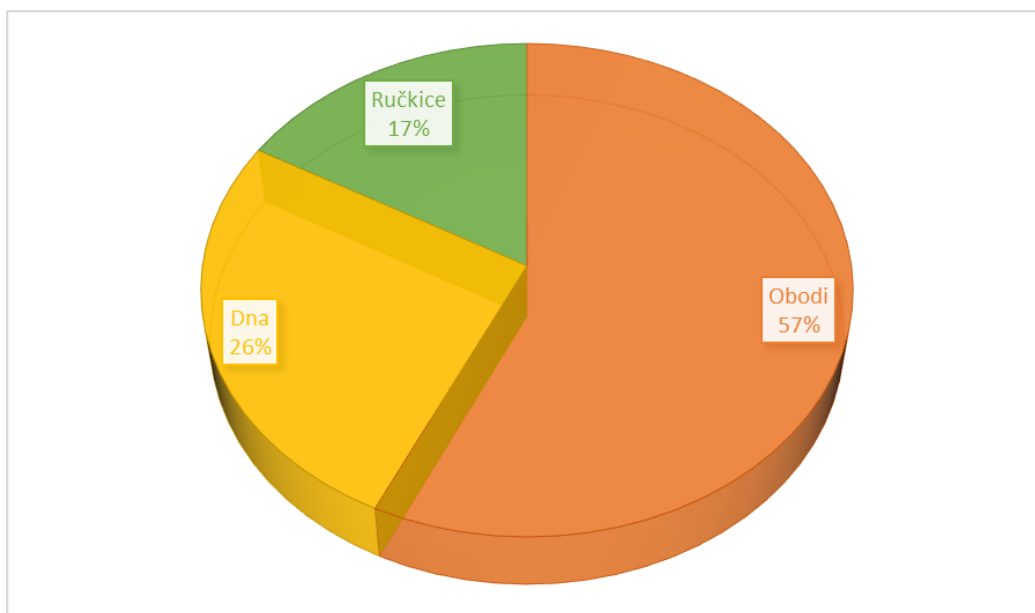
6.1. Gruba keramika

Kada je riječ o gruboj keramici s lokaliteta Kolođvar, ona je puno zastupljenija nego što li je to slučaj s finom keramikom. Ukupno je obrađeno 1738 ulomaka grube keramike od kojih najveći dio, čak 1508 ulomaka, pripada neukrašenoj i nedijagnostičkoj keramici. Ostatak materijala ove skupine činili su dijagnostički i ukrašeni ulomci (Grafikon 1).



Grafikon 1. Prikaz dijagnostičkih, nedijagnostičkih i ukrašenih ulomaka grube keramike u postocima (Izradila: A. Marić)

U dijagnostički dio pripadaju ulomci oboda koji su najbrojniji, a dominiraju oni ukrašeni ubodima ispod samog oboda. Osim njih, izdvojeni su i ulomci dna te ručkica (Grafikon 2).



Grafikon 2. Prikaz obrađenih vrsta dijagnostičkih dijelova grube keramike (Izradila: A. Marić)

Keramika grube izrade specifična je i lako prepoznatljiva s obzirom na izrazito krupne i lako primjetne primjese. Od oblika mogu se prepoznati kuglaste zdjele i lonci grube fature i gotovo uvijek bez ukrasa (Sl. 28). Primijećeno je i kako je na velikom broju nalaza prisutan bikonitet. To nam, nažalost, također ne daje konkretniju dataciju, budući da je to odlika svih stupnjeva sopotske kulture.



Slika 28. Prikaz ulomaka lonca (Fotografirala: A. Marić)

Kada je riječ o loncima, valja spomenuti lonce koje krase obodi ukrašeni otiscima u kombinaciji s bradavičastim aplikacijama koje nalazimo na nekoliko primjera (T1.1). Ukrasi pri vrhu oboda

najkarakterističniji su za razdoblje I B stupnja. Unutar pravih prapovijesnih stratigrafskih jedinica također je primijećeno da prevladavaju lonci lagano izvučenih oboda. Dio materijala pripada kuglastim loncima karakterističnima za I B stupanj (T1.2), a dio bikoničnim lončićima s izvijenim rubom (T1.3). Njihov vremenski raspon nešto je širi te se javljaju u I B stupnju, ali karakteristični su i za III. stupanj sopotske kulture.

Od lonaca brojniji su ulomci zdjela, što i nije čudno s obzirom na to da su zdjele materijal koji prevladava tijekom trajanja svih stupnjeva sopotske kulture. Neke su od njih lagane S profilacije, a neke imaju trakastu ručku ispod oboda (T2.1). Kuglaste i polukuglaste zdjele s ukrasom ispod oboda karakteristika su starčevačke kulture, no javljaju se i u svim fazama sopotske kulture. Unutar pravih prapovijesnih slojeva primjetno je da prevladavaju zdjele ravnih i zadebljanih oboda. Također, javljaju se i bikonične zdjele (T2.2). Općenito, bikonično posuđe dominira među nalazima sopotske kulture.

Među materijalom grube keramike valja izdvojiti i kupe na nozi koje su karakteristične s nekoliko različitih tipova nogu tijekom I B i II. stupnja (T2.3, T3.1). Na lokalitetu Kolođvar u dubljim slojevima pronađeno je nekoliko vrlo fragmentiranih primjera. Općenito kada je riječ o dnima, među sopotskom grubom keramikom prevladavaju ravna dna koja, kao i trakaste drške kojih je mnoštvo, ne mogu poslužiti kao datacijska osnova (T3.2, T3.3). Kada je riječ o drškama, valja spomenuti i lažnu drškicu ukrašenu otiskom prsta s gornje i donje strane.

Od materijala valja izdvojiti i nekoliko ulomaka posude s perforacijom (T4.1). Od grube keramike valja spomenuti još i keramički uteg nađen oko utvrde (T4.2). Zanimljiv je i nalaz ulomka tijela posude s malom drškom (T4.3).

Gruba keramika s lokaliteta Kolođvar uglavnom je neukrašena i vrlo sitna bez previše dijagnostičkih ulomaka, a oni se s dolaskom pravih prapovijesnih slojeva nešto povećavaju. Kada je riječ o ukrašavanju posuda u sopotskoj kulturi, ono se općenito izvodi raznim metodama. Riječ je o plastičnom apliciranju, utiskivanju, urezivanju, kombinaciji duboreza i zarezivanja ili pak ubadanja. Što se ukrašavanja na Kolođvaru tiče, najčešći način ukrašavanja grubog posuđa je već spomenuto otiskivanje kružnih udubina ispod oboda (T5.1, 2). Taj tip ukrasa prisutan je i na zdjelama i na loncima. Među obrađenim nalazima nalazi se i jedan ulomak oboda koji je ukrašen ubodima te je vidljiva i mala drška s desne strane oboda (T5.3). Slabije je zastupljeno ukrašavanje nizom uboda i urezivanja postavljenih unutar linija koje tvore razne oblike čije analogije nalazimo u linearno-trakastoj kulturi (T6.1). Osim toga valja izdvojiti i bradavičaste aplikacije tipične za I B stupanj, ali javljaju se i u ostalim fazama sopotske kulture. Taj način ukrašavanja inače je preuzet iz rane starčevačke kulture.

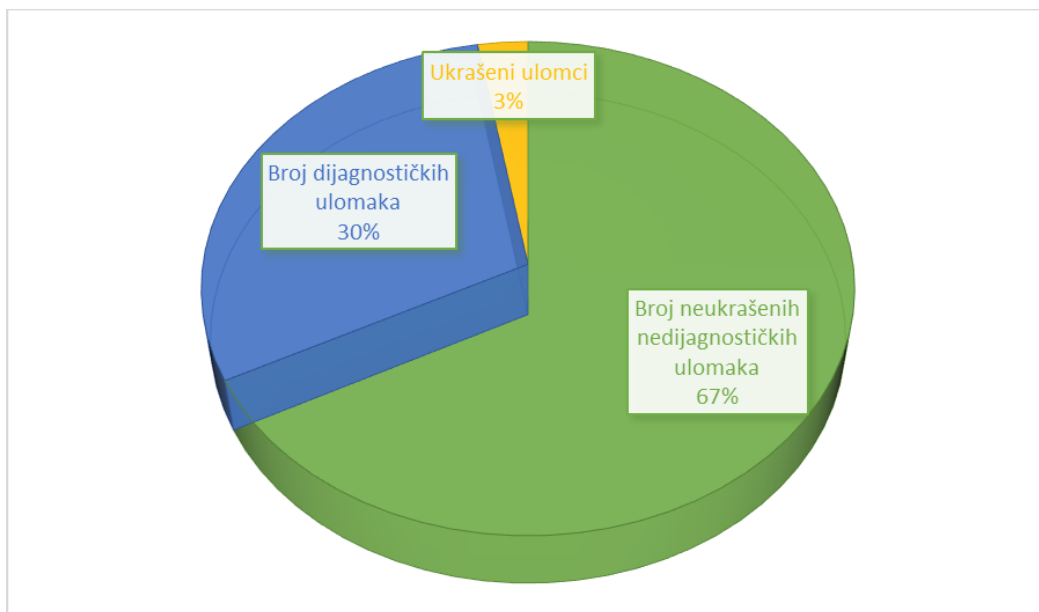
Jedan od zanimljivijih primjera s lokaliteta svakako je ulomak tijela posude ukrašen nizom uboda i spiralnih linija (Sl. 29).



Slika 29. Prikaz ulomka tijela posude ukrašenog nizom uboda i spiralnih linija (Fotografirala: A.Marić)

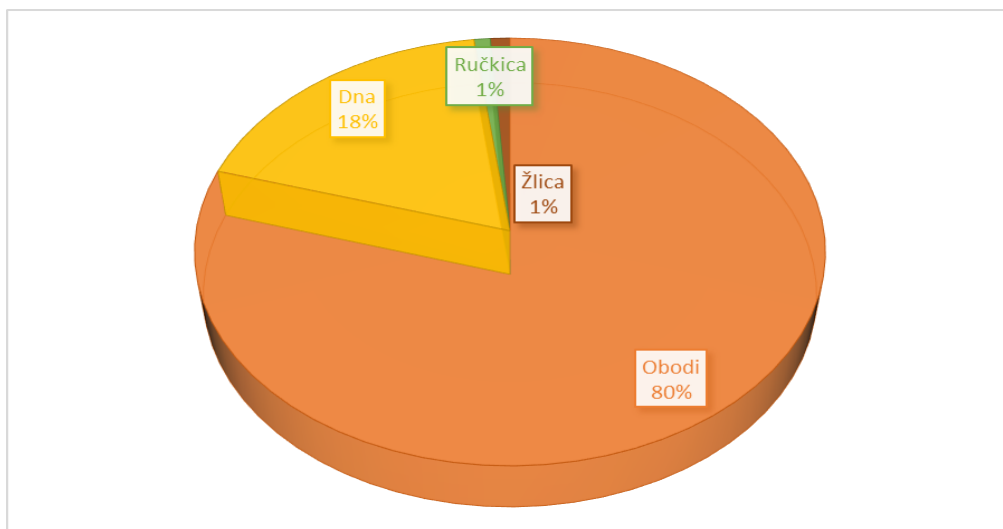
6.2. Fina keramika

Kada je riječ o finoj keramici s lokaliteta Kolođvar, ona je u odnosu na grubu lako uočljiva. Već golim okom primijećene su mnogo sitnije primjese, gotovo da ih niti nema. Isto tako, kada govorimo o brojčanim podacima, ona je i znatno slabije zastupljena. U ovoj kategoriji obrađeno je svega 366 ulomaka, od kojih 247 pripada neukrašenoj i nedijagnostičkoj keramici (Grafikon 3).



Grafikon 3. Prikaz dijagnostičkih, nedijagnostičkih i ukrašenih ulomaka fine keramike u postocima (Izradila: A. Marić)

Među dijagnostičkim ulomcima ponovo prevladavaju obodi, a slijede ih dna te jedna ručnica i jedna keramička žlica (Grafikon 4).



Grafikon 4. Prikaz obrađenih vrsta dijagnostičkih dijelova fine keramike (Izradila: A. Marić)

Također je i u ovoj grupi riječ o redukcijskom pečenju te prevladava dobro uglučana keramika jednolične crne i sive boje.

Što se oblika posuda tiče, ponovo se ističu zdjele i manji lonci. Isto je tako vidljivo i kako se izradi ovakvog posuđa pridodavalo više pažnje: stjenke posuda tanje su, boja je jednoličnija. Posude su u prosjeku manjih dimenzija nego što je to slučaj kod grube keramike (Sl. 30).



Slika 30. Prikaz dna i tijela glačane posudice s lokaliteta Kolođvar (Fotografirala: A. Marić)

Važno je i naglasiti kako je fina keramika na lokalitetu Kolođvar znatno rjeđe zastupljena u odnosu na grubu. U početnim slojevima gotovo da je i nema, dok se u pravim prapovijesnim slojevima pronalaze uglavnom obodi i ravna dna koji su najčešće samo uglučani bez ukrasa (Sl. 31).



Slika 31. Prikaz glačanog ravnog dna posude s lokaliteta Kolođvar (Fotografirala: A. Marić)

Kao i kod grube keramike, najzastupljeniji su nam ulomci zdjela. Već u početnim slojevima izdvajaju se zdjele lagane S profilacije. Javljaju se i loptaste te poluloptaste zdjele. Jedan od primjera jest dolje prikazana zdjela a ravnim dnom i bradavičastom aplikacijom (Sl. 32).



Slika 32. Prikaz loptaste zdjele s bradavičastom aplikacijom (Fotografirala i crtala: A. Marić)

Osim toga javljaju se i duboke bikonične zdjele od kojih su nam najčešće sačuvani glačani obodi bez ukrasa. U tablici su prikazani ulomci uvučenog oboda bikonične zdjele (T.6.2,3). To nije čudno budući da se bikonitet, kako je ranije navedeno, javlja tijekom čitavog trajanja sopotske kulture. Pronađeno je i nekoliko ulomaka tijela glačanih bikoničnih zdjela, još jednom bez ukrasa. Kao i kod grube keramike, javljaju se ravna dna koja nam ne mogu poslužiti kao datacijski element. Ispod oboda i u ovoj se kategoriji pronalaze trakaste drške.

Razlika između grube i fine keramike vidljiva je ponajprije u loncima. Kod grube keramike prevladavali su veliki lonci izrazito grube fature, dok se kod fine keramike javljaju lončići tankih stjenki i manjih dimenzija. Uglavnom su sačuvani obodi bez ukrasa (Sl. 33), tek mjestimično javljaju se bradavičaste aplikacije. Osim oboda imamo i nekoliko primjera gdje su nam sačuvana dna s ulomcima tijela. Riječ je također o ravnim dnima.



Slika 33. Prikaz minijaturne glačane posudice (obod i dio tijela) (Fotografirala: A. Marić)

Općenito što se ukrasa tiče, osim bradavičastih aplikacija, javljaju se i nizovi uboda na finoj glačanoj crnoj površini (T7.1). Vjerojatno se i ti ubodi nalaze između linija koje, nažalost, nisu sačuvane. Isto tako, sačuvan je i mali glačani ulomak keramike izrazito tankih stjenki ukrašen vodoravnim i „cik-cak” linijama (T7.2).

Za kraj svakako valja spomenuti i žlicu na čijoj su unutarnjoj strani vidljivi tragovi slikanja crvenom bojom (T7.3). Sama žlica fino je uglačana, a takav tip slikanja karakterističan je za I B stupanj sopotske kulture.

Iako je fina keramika znatno rjeđe zastupljena u odnosu na grubu, vidljiv je repertoar posuda kao i vrste ukrasa na njima.

7. NALAZI OD KAMENA

Kada je riječ o kamenom materijalu unutar sonde A, uglavnom su pronađeni odbojci, ali i nekoliko alatki te jedna jezičasta sjekira i ulomak druge (Sl. 34 i 35). Što se dimenzija nalaza od kamena tiče, oni su svi do jednoga manjih dimenzija od svega nekoliko centimetara. Tako je npr. kremena alatka prikazana na Slici 34 1,2 x 3 cm, a sjekira sa Slike 35 3 x 4 cm.



Slika 34. Prikaz kremene alatke iz sonde A (Fotografirala: A. Marić)



Slika 35. Prikaz kamene sjekirice (Preuzeto iz: J. VIŠNJIĆ; T. PERCAN, 2015, 94.)

Još jedna sjekira pronađena je u okolici utvrde na obližnjim oranicama (Sl. 36). Riječ je o sjekiri čije dimenzije iznose 4 x 5,5 cm.



Slika 36. Prikaz sjekire pronađene na poljima u okolici utvrde (Fotografirala: A. Marić)

Upravo na prostoru oranica nađeno je najviše kamenog materijala, najčešće prikupljenog od strane lokalnog stanovništva, a među njima pronalaze se i rožnjačke jezgre. Jedna takva jezgra nađena je i tijekom istraživanja na okolnom prostoru (Sl. 37).



Slika 37. Prikaz jezgre pronađene na obližnjim oranicama (Fotografirala: A. Marić)

Dio litičkog materijala pronađen je i u slojevima koji se pripisuju srednjem vijeku, ali oni se sa sigurnošću pripisuju sopotskom horizontu Kolodvara (Sl. 53). Na Slici 53 prikazano je sječivo dimenzija 1,3 x 4,7 cm.



Slika 53. Prikaz sječiva pronađenog u početnim srednjovjekovnim slojevima lokaliteta (Preuzeto iz: J. VIŠNJIĆ, T. PERCAN, 2015, 94.)

Dijagnostičkim nalazima ponajprije pripadaju sječiva izrađena od rožnjaka izuzev jednog (Sl. 54 i 55). Sječiva na fotografijama br. 54 i 55 također su manjih dimenzija: 1 x 3,9 cm te 0,8 x 3,8 cm.



Slika 54. Prikaz sječiva od rožnjaka iz početnih slojeva lokaliteta (Preuzeto iz: J. VIŠNJIĆ, T. PERCAN, 2015, 96.)



Slika 55. Prikaz sječiva od rožnjaka (Preuzeto iz: J. VIŠNJIĆ, T. PERCAN, 2015, 97.)

Unutar dubljih slojeva pronađena je alatka od opsidijana, što nam je vrlo važno za razumijevanje trgovine tijekom razdoblja neolitika (Sl. 56). Isto tako ukazuje i na kontakte s vrlo udaljenim područjima. Sama alatka vrlo je minijaturnih dimenzija: 0,34 x 1,20 cm.



Slika 56. Prikaz sječiva izrađenog od opsidijana iz dubljih slojeva (Preuzeto iz: J. VIŠNJIĆ, T. PERCAN, 2015, 97.)

Kada usporedimo odnos kamenog i keramičkog materijala, kremenog je zaista malo. Ovo je možda moguće objasniti činjenicom da se te vrste radionica uglavnom nalaze na periferijama naselja. Tome u prilog ide i pronalazak velikog broja litičkih nalaza II od same utvrde. Tamo su uz alatke pronađeni i brojni odbojci te jezgre, a riječ je o istoj vrsti kamena od koje su izrađene alatke pronađene unutar sonde.

8. ZAKLJUČAK

Rezultati ovih istraživanja pokazatelj su toga kako je lokalitet Kolođvar vrlo značajno nalazište sopotske kulture s iznimno razvijenom stratigrafijom. Svi prapovijesni slojevi u potpunosti pripadaju razdoblju sopotske kulture, a zajedno dosežu debljinu više od 4 metra i moguće ih je datirati u stupnjeve od I A do II. sopotske kulture. S obzirom na to kako su nalazi pronađeni i oko same utvrde i to čak na poljima udaljenima više od 500 metara, možemo govoriti o tome kako je naselje bilo mnogo većih gabarita, što je i vjerojatno s obzirom na ostale lokalitete sopotske kulture koji su znatno veći od dosadašnjeg istraženog dijela Kolođvara. Kada je riječ o samoj lokaciji lokaliteta, valja naglasiti kako odabir ovog područja za podizanje naselja u potpunosti odgovara onome što se prakticira u srednjoj fazi sopotske kulture i na ostalim poznatim lokalitetima, a to su naselja u močvarnim područjima. Općenito, naselja u sopotskoj kulturi podizana su na mjestima gdje je bilo vode i gdje je krajolik bio pogodan za uzgajanje stoke. Isto je tako bila bitna i blizina sirovina, što se vidi i na primjeru Kolođvara s obzirom na pronađene brojne primjere kamenih jezgri. Nadalje, takav tip naselja u pravilu je okružen opkopom, što je također potvrđeno na velikom broju lokaliteta sopotske kulture. Značajan broj sopotskih lokaliteta ima i veliki vanjski opkop, što je vidljivo i na primjerima iz Srednje Europe, a to je slučaj i u Kolođvaru.

Prema svemu navedenom, evidentno je kako je život na lokalitetu Kolođvar tijekom trajanja sopotske kulture bio u punom zamahu. Spomenuta stratigrafija u jednu ruku govori sama za sebe. Brojni keramički ulomci ukazuju na kontinuitet života na tom prostoru. Iako je keramika većim dijelom gruba i neukrašena, ima dovoljno dijagnostičkih elemenata kako bi se smjestilo nalaze u određeno razdoblje. Riječ je o prijelazu iz 6. u 5. tisućljeće prije Krista, dok nešto mlađi nalazi ukazuju i na to da se život nastavio i kroz trajanje III. stupnja sopotske kulture. Prilikom obrade nalaza materijal nije bilo moguće interpretirati prema stupnjevima budući da su kasnije srednjovjekovne gradnje pomiješale materijal. Prema tomu, on je razdvojen na grubu i finu keramiku koja se dalje dijeli na dijagnostičke i nedijagnostičke elemente. Ipak, bilo je moguće zaključiti kako obrađeni materijal pripada različitim fazama razvoja sopotske kulture i kako je riječ o naselju koje je bilo naseljeno tijekom čitavog trajanja sopotske kulture. Kada je riječ o keramičkim izrađevinama, tehnologija proizvodnje sopotskih lončarskih proizvoda već u svojim počecima uklapa se u srednjoneolitičke normative, odnosno u tzv. horizont crnoglačane keramike. Dijagnostički elementi keramike s lokaliteta pokazuju različite vrste lonaca, lončića i zdjela, kupa na nozi itd. Takav materijal javlja se tijekom čitavog

trajanja sopotske kulture s malim preinakama ovisno o fazi i na ostalim nalazištima spomenute kulture, što u esenciji čini materijal s Kolođvara klasičnim materijalom sopotske kulture. „Cik-cak” ukras s kružnim udubinama karakterističan je za razdoblje od kraja I B stupnja te će upravo ta vrsta ukrasa biti prepoznatljiva za sopotsku kulturu. Poslije tijekom trajanja II. faze vidljiv je sve veći utjecaj vinčanske keramike na keramiku sopotske kulture, pa tako i oblici postaju bliski vinčanskima, ali sadozom sopotske modifikacije. Slikanje crvenom bojom koje je npr. vidljivo na žlici (T7.3) isto je odlika drugog stupnja sopotske kulture. Također, prikazano je mnoštvo nalaza čije nam karakteristike pobliže pokazuju „umjetničku” stranu sopotskog čovjeka. Kameni materijal pak ukazuje i na postojanje druge vrste djelatnosti, dok pronalazak opsidijana ukazuje na izrazito važne trgovačke veze s udaljenim krajevima. Primjerice, kada je riječ o opsidijanu na prostoru Samatovaca, pronađeno ih je mnoštvo, dok su naša istraživanja za sada dala samo jedan primjerak. Moguće je kako je upravo mala površina istraživanja glavni krivac za to.

Kao što je navedeno na početku rada, sopotski materijal od kamena uglavnom na svim do sada otkrivenim lokalitetima ne prelazi dimenzije od 10 cm, a tako je i na lokalitetu Kolođvar. Kameni materijal minijaturnih je dimenzija, a ni po svojim ostalim karakteristikama poput vrste oruđa i materijala za izradu također ne odskače od ostatka poznatih predmeta te vrste. Nalazi kućnog lijepa s otiscima pruća ukazuju na naseobinske karakteristike tog dijela lokaliteta tijekom trajanja više faza spomenute kulture, što je i razumljivo s obzirom na prirodno uzvišeni prostor koji je u ono vrijeme vjerojatno i bio najpogodniji za stanovanje, dok su prostori u okolici samog uzvišenog dijela vjerojatno bili upotrebljavani za ostale vrste djelatnosti, a dijelom i poplavljeni. Kada usporedimo Kolođvar s ostalim lokalitetima sopotske kulture, možemo zaključiti kako repertoar materijalne kulture ne odskače od standardnih materijala sopotske kulture. Ipak, valja naglasiti kako su istraživanja Hermanovog vinograda, Sopota ili npr. Bapske obuhvaćala mnogo veće površine te je sukladno tomu i pronađeno puno više materijala, ali i doneseno mnogo više konkretnih zaključaka. Na takvim lokalitetima inače se vrše sustavna istraživanja kojima je moguće interpretirati nepokretne arheološke strukture. Sondažna istraživanja poput ovih ne mogu nam prezentirati cjelovitu sliku lokaliteta kao niti bogatstvo nalaza te bi u budućnosti valjalo težiti tomu.

Iako je ovim istraživanjima otkriven i istražen tek mali dio lokaliteta, sa sigurnošću možemo reći kako je Kolođvar pravi primjer neolitičkog naselja. Svojom višeslojnom stratigrafijom i nalazima koji dokazuju obavljanje više vrsta djelatnosti kao i naseobinske karakteristike, obogaćena su saznanja o razdoblju neolitika ovih prostora. Istraživanja u budućnosti mogu samo upotpuniti ovu itekako bogatu sliku te možda dati neka nova saznanja.

SAŽETAK

Kolođvar je lokalitet koji se nalazi nedaleko od Osijeka. Riječ je o tipičnoj nizinskoj utvrdi koja je izgrađena na prapovijesnom gradinskom uzvišenju. Novija istraživanja lokaliteta započela su 2014. godine te s prekidima traju sve do danas. Cilj je ovoga rada na temelju materijalne kulture s lokaliteta Kolođvar prezentirati sopotsku kulturu te prikazati keramiku i kreneni materijal kako bi se pomoću njih obogatila spoznaja o neolitiku Istočne Slavonije. Keramički nalazi datiraju se u I B i II. fazu, odnosno u vrijeme prijelaza iz 6. u 5. tisućljeće prije Krista. Prema obradi materijala najviše ulomaka keramike pripada zdjelama i loncima, a keramiku možemo podijeliti na ukrašenu i neukrašenu te grubu i finu. Među zanimljivija otkrića ubraja se nalaz sječiva od opsidijana koji nam ukazuje na trgovačke veze tijekom razdoblja neolitika kao i na kontakte s udaljenim područjima.

Ključne riječi: Kolođvar, neolitik, keramika, ukrašavanje, kremen.

SUMMARY

Kolođvar is archaeological site placed near Osijek. It is a typical lowland fort which is built on the prehistoric hillfort. The most recent site research began in 2014. The main aim of this paper is based on material culture of Kolođvar to present site culture and display ceramics and flint material in order to enrich the knowledge about the Neolithic of Eastern Slavonia. Ceramic findings dates in I B and II phase. That is the time of the transition from the 6th to the 5th millennium BC. According to the processing of the material most ceramics belong to bowls and pots and pottery can be divided into coarse and fine and decorated and undecorated. Among the more interesting discoveries is the findings of the blade of obsidian which points to trade links during the neolithic period as well as contacts with remote areas.

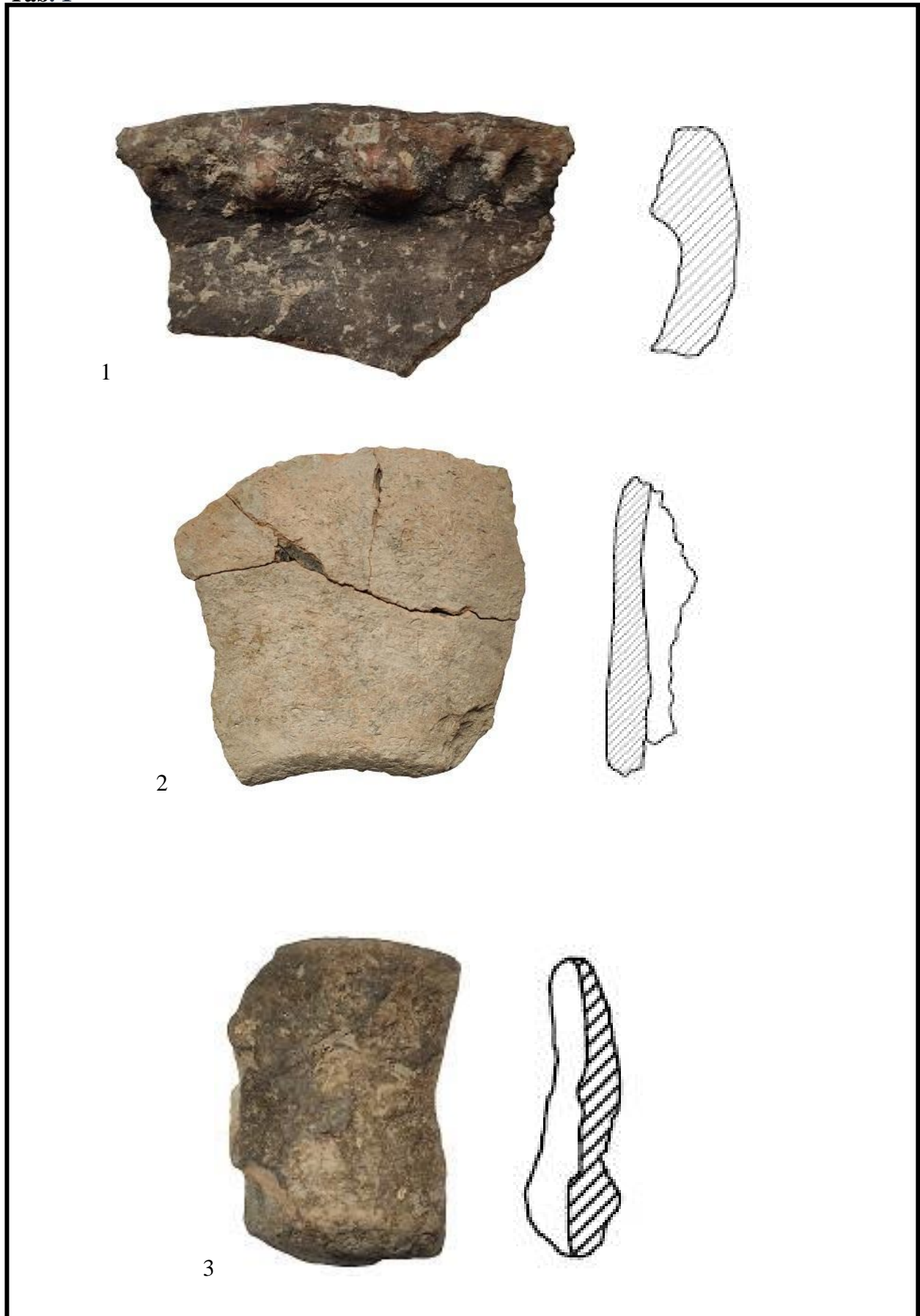
Key words: Kolođvar, neolithic, ceramics, decoration, flint.

POPIS LITERATURE

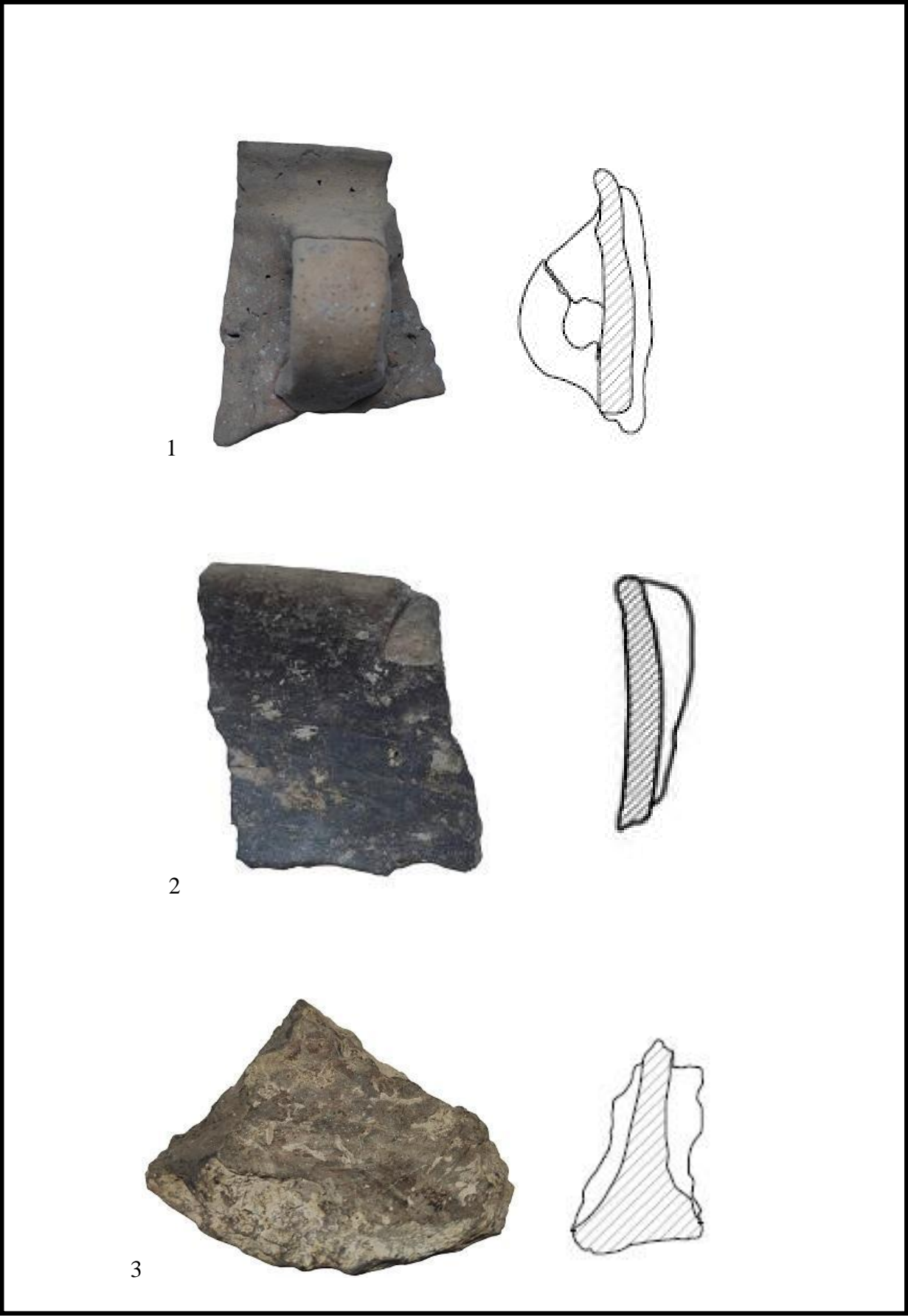
- ALADIĆ D., 2010 – Dubravko Aladić, Plemićka i velikaška obitelj Korod (Korogy), Osijek kroz Povijest, Osijek, 13. – 17.
- BALEN J., ČATAJ L., 2014 – Jaqueline Balen, Lea Čataj, Sopotska kultura: u Darovi Zemlje, Arheološki muzej u Zagrebu, Muzej Slavonije Osijek, Sveučilište u Zagrebu Filozofski fakultet, Osijek, 59. – 74.
- DIMITRIJEVIĆ S., 1968 – Stojan Dimitrijević, Sopotsko-Lendelska kultura, Arheološki institut, Zagreb
- DIMITRIJEVIĆ S., 1979 – Stojan Dimitrijević, Sopotska kultura, Praistorija jugoslavenskih zemalja, II. Neolit, 1979, Sarajevo
- ĐURIĆ T., FELETAR D., 2002 – Tomislav Đurić, Dragutin Feletar, Stari gradovi, dvorci i crkve Slavonije, Baranje i Srijema, Hrvatski zemljopis: Samobor
- KALAFATIĆ H., ŠILJEG B., 2018 – Hrvoje Kalafatić, Bartul Šiljeg, „Krugovi parnjaci: novi uvidi u neolitičke obrasce naseljavanja“, Prilozi instituta za arheologiju Vol. 35, Zagreb, 71. – 77.
- MARKOVIĆ Z., 2012 – Zorko Marković, Novija razmatranja o nekim aspektima sopotske kulture u sjevernoj Hrvatskoj, Prilozi instituta za arheologiju u Zagrebu Vol. 29, Zagreb, 57. – 69.
- MAŽURAN I., 1994 – Ive Mažuran, Srednjovjekovni i turski Osijek, Zavod za znanstveni rad HAZU Osijek, Školska knjiga, Zagreb
- NADILO B., 2012 – Branko Nadilo, Nova akumulacija u slivu rijeke Vuke – Zaštita od poplava i navodnjavanja, Građevinar 64 (2012) 10, Zagreb, 833. – 844.
- ŠIMIĆ J., 2008 – Jasna Šimić, Hermanov vinograd: arheološko nalazište mlađeg kamenog doba u Osijeku: katalog izložbe, Muzej Slavonije, Osijek
- ŠOŠIĆ KLINDŽIĆ R., KALAFATIĆ H., HRŠAK T., 2019 – Rajna Šošić Klindžić, Hrvoje Kalafatić, Tomislav Hršak, Krugovi i keramika kroz stoljeća: značajke naselja sopotske kulture, Prilozi instituta za arheologiju Vol. 36, Zagreb, 41. – 69.
- SRŠAN S., 1996 – Stjepan Sršan, Povijest Osijeka, Povijesni arhiv u Osijeku, Osijek
- VIŠNJIĆ J., PERCAN T., 2015 – Josip Višnjić, Tihomir Percan, Izvještaj o probnim arheološkim sondiranjima utvrde Kolođvar tijekom 2014. i 2015. god., Juršići
- ŽIVAKOVIĆ-KERŽE Z., 2004 – Zlata Živaković-Kerže, Od močvare do oranica – Osvrt na povijest preobrazbe okoliša osječkog kraja hidromelioracijom porječja Vuke i isušanjem močvare palače, Izvorni znanstveni rad, Osijek

ŽIVIČNJAK P., 2017 – Petra Živičnjak, GIS arheoloških nalazišta grada Vinkovaca, diplomski rad, Zagreb

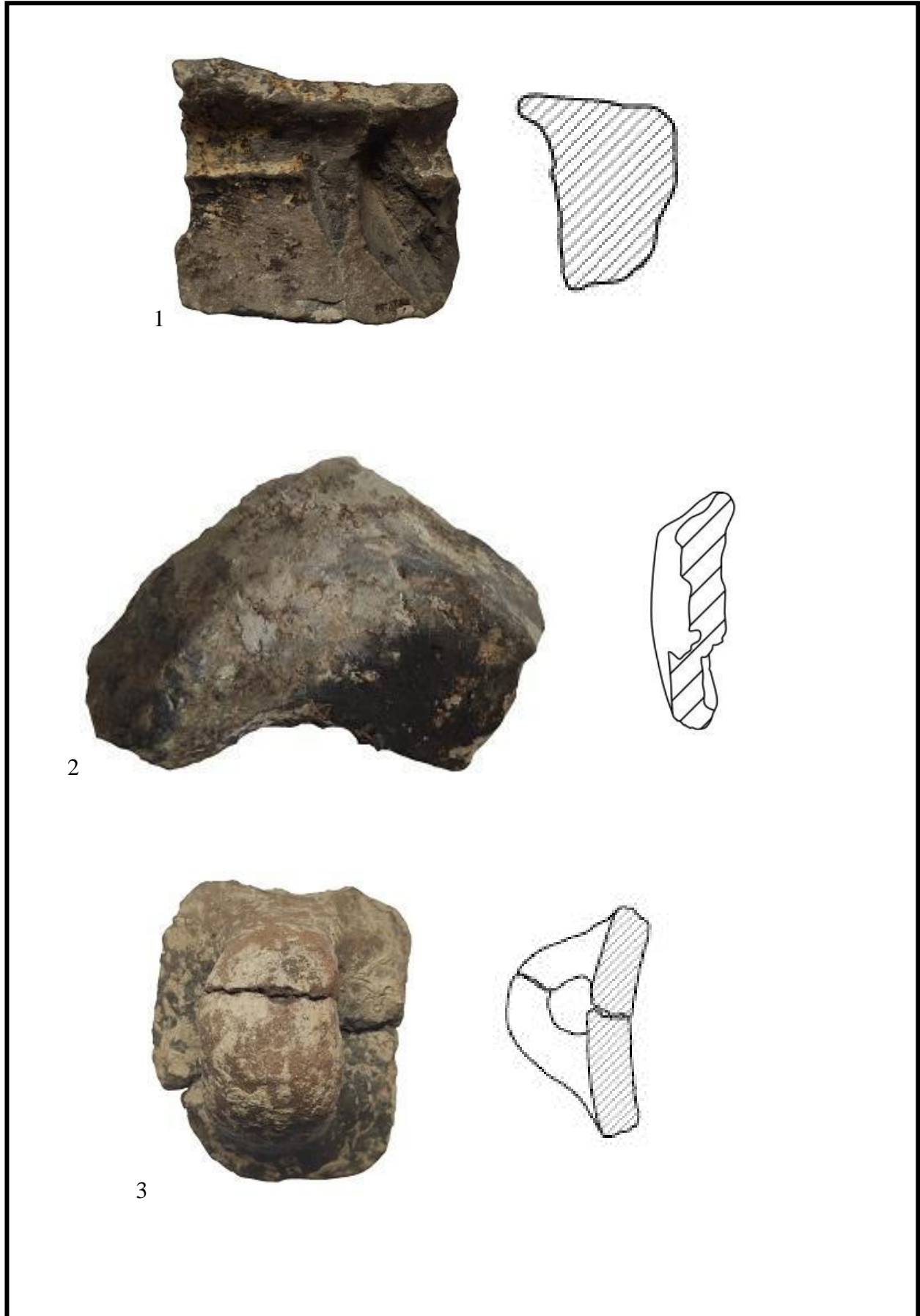
Tab. 1



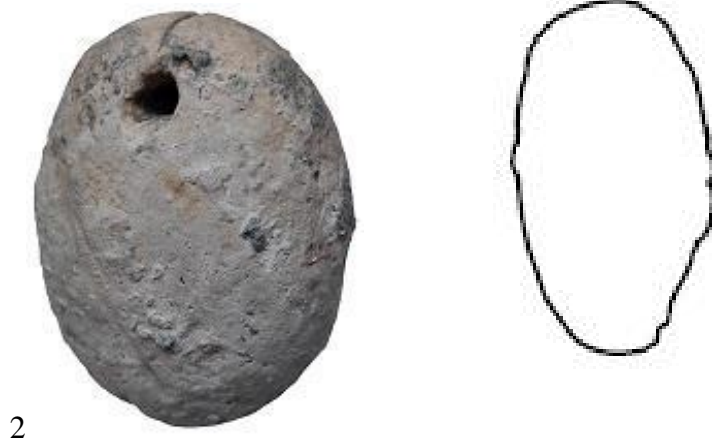
Tab. 2



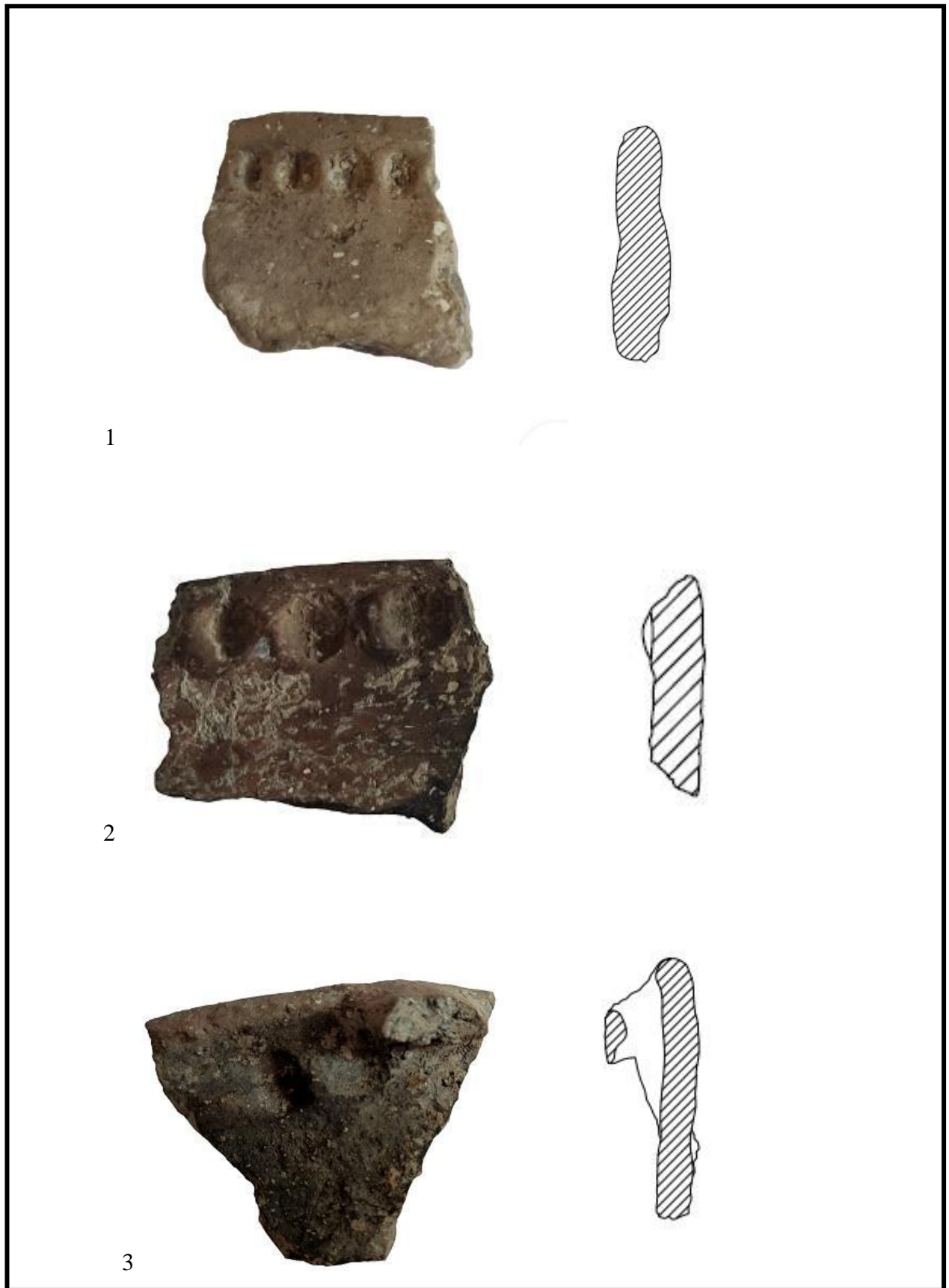
Tab. 3



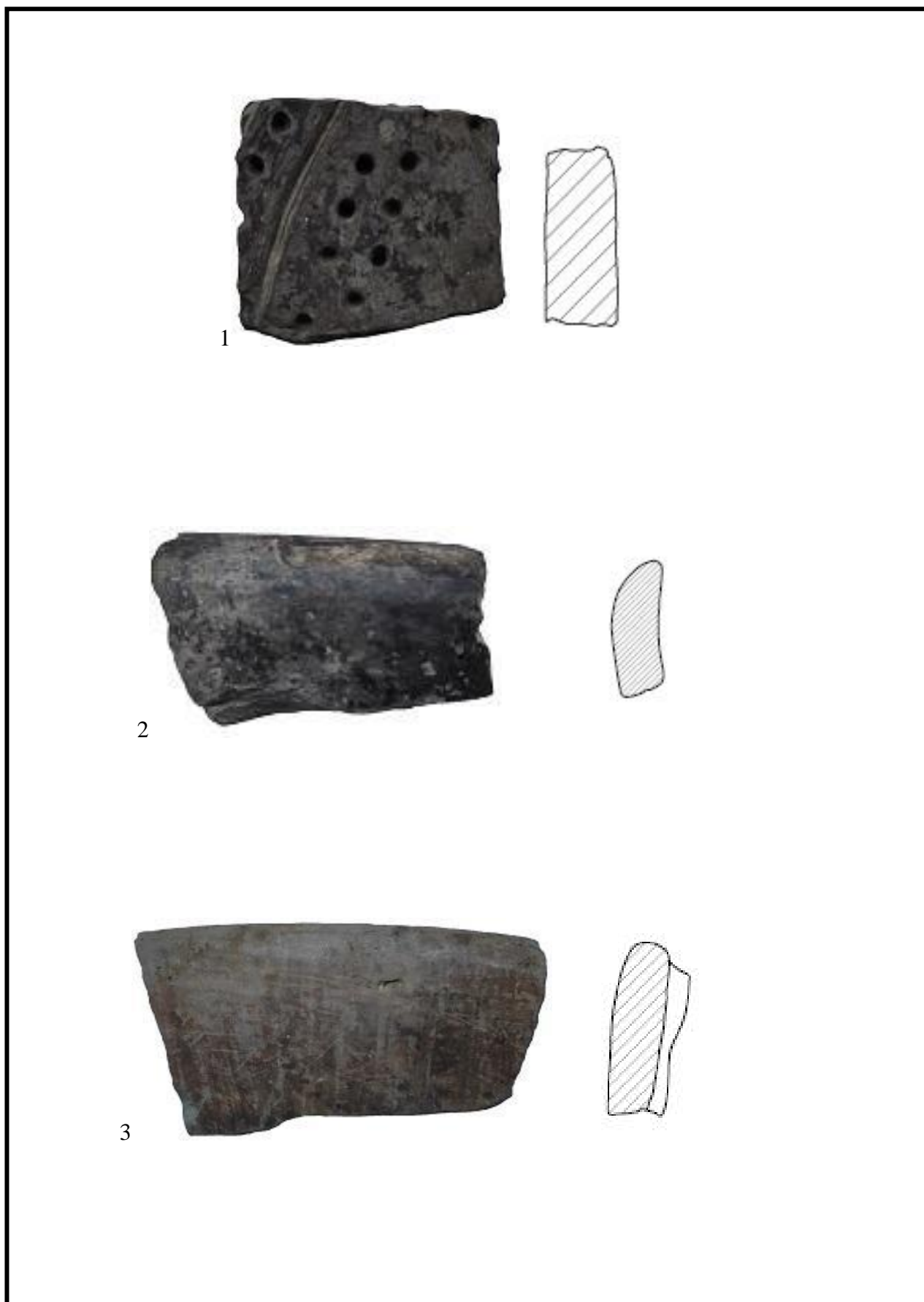
Tab. 4



Tab. 5



Tab. 6



Tab. 7

